

Loisto

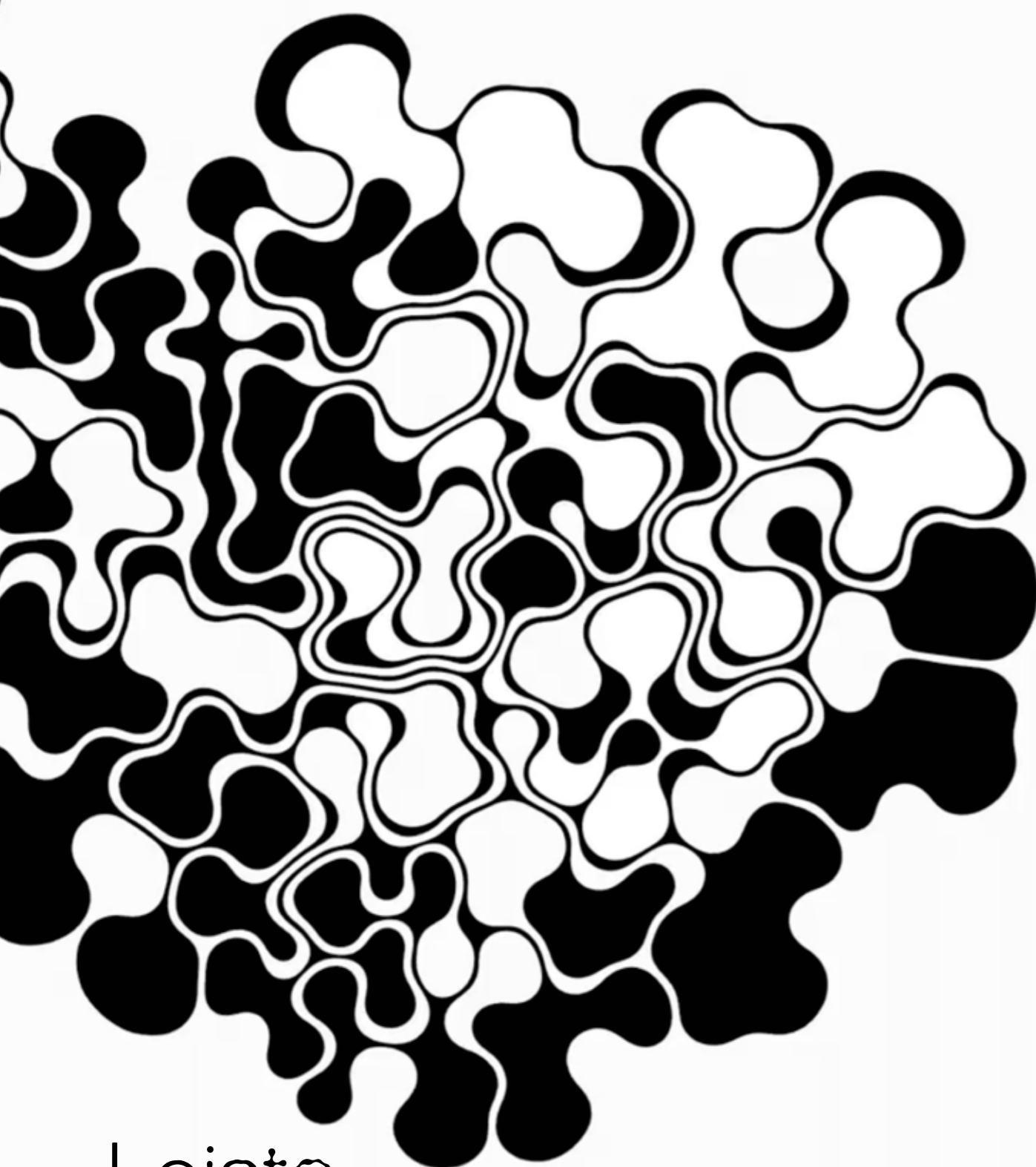
SELVITYS TANSSIN
JA SIRKUKSEN
KIERTUETOIMINNAN
KEHITTÄMIS-
HANKKEISTA

KATARINA LINDHOLM
SALLA KURRONEN

ZODIAK

TANSSIN
TALO

Loisto

Loisto-hankkeen tavoitteena on kehittää tanssin ja sirkuksen tuotanto- ja kiertuetoimintaa Suomessa ja kansainvälisesti sekä vahvistaa teosten kansainvälistä myyntiä ja markkinointia. Hankkeen kautta vahvistetaan myös osaamista ja luodaan kestävämpiä tulevaisuuden toimintamalleja hankkeen kumppaneille sekä taiteilijoiden kansainvälistymiseen.

Hankekumppanit ovat **Zodiak - uuden tanssin keskus**, **Cirko - uuden sirkuksen keskus** sekä **Tanssin talo**. Vuosina 2022-2024 toteutuvaa proof-of-concept -hanketta rahoittaa Jane ja Aatos Erkon säätiö.

1. Johdanto	4
2. Selvityksen tausta ja toimintaympäristö	4
2.1. KIERTUETOIMINNAN VAIKUTUKSET TANSSIN JA SIRKUKSEN ALOJEN KESTÄVYYDELLE	4
2.2. KOTIMAAN KIERTUEYMPÄRISTÖ	5
2.3. YHTEYDET KANSAINVÄLISEEN KIERTUEYMPÄRISTÖÖN	6
3. Tanssin ja sirkuksen kiertuetoimintaa edistävät hankkeet ja aloitteet	7
3.1. VÄLITTÄJÄPORTAAN TYÖ	8
3.1.1. Kiertuetoiminnan rakenne, koordinointi ja hallinnointi	9
3.1.2. Taloudelliset mallit kiertue- ja vierailutoiminnalle	10
3.2. OHJELMISTOSUUNNITTELU	10
3.2.1. Sisällön kuratointi, valintamenettelyt ja tiedon jakaminen	11
3.3. KIERTUETUOTANNON KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAKULTTUURIT	12
3.3.1. Aikataulujen yhteensovittaminen	12
3.3.2. Vierailuesitysten hinnoittelu ja taloudellinen kannattavuus	12
3.4. YLEISÖSUHTEEN KEHITTÄMINEN	13
3.4.1. Markkinointi ja suhde yleisöihin	13
4. Keskeiset ongelmakohdat	14
4.1. VÄLITTÄJÄPORTAAN TYÖ	14
4.1.1. Koordinointitahojen ja -resurssien puute	14
4.1.2. Liikkuvuuden rahoituksen ja taloudellisten kannustimien puute	15
4.2. OHJELMISTOSUUNNITTELU	15
4.2.1. Tarjonnan ja kysynnän kohtaamisen haasteet	15
4.3. KIERTUETUOTANNON KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAKULTTUURI	16
4.3.1. Eroavaisuudet VOS-toimijoiden ja vapaan kentän toimijoiden välillä	16
4.3.2. Yhteisten hinnoittelukäytäntöjen puuttuminen	16
4.3.3. Yhteistuotantomallien juurtumattomuus	16
4.4. YLEISÖSUHTEEN KEHITTÄMINEN	17
4.4.1. Yleisöjen tavoittaminen tanssille ja sirkukselle	17
5. Ratkaisumahdollisuuksia tulevaisuuteen	19
5.1. VALTIONOSUUSTOIMIJAT	19
5.2. TOIMINTA-AVUSTUSTA SAAVAT TOIMIJAT	20
5.3. FREELANCERIT	22
6. Seuraavat askeleet	23
Lähteet	24
Liite	26

1. Johdanto

Kotimaan kiertueverkoston käynnistäminen on ollut tanssin ja sirkuksen alojen toiveena ja tavoitteena vuosikymmenten ajan. Lukuisista hankkeista ja aloitteista huolimatta Suomesta puuttuu edelleen esitysvierailuja ja kiertue toimintaa koordinoiva tai tukeva järjestelmä. Tanssi ja sirkus ei kierrä riittävässä määrin kotimaassa. Teosten elinkaaret jäävät liian lyhyiksi sekä toiminnan tuottavuuden että taiteilijoiden toimeentulon näkökulmasta. Korkealaatuista, ammattimaista tanssia ja sirkusta ei nykypäivänäkään näe ympäri Suomea. Pysyvämpi kotimainen kiertuejärjestelmä parantaisi huomattavasti tanssin ja sirkuksen toimintaedellytyksiä.

Selvitystyötä varten on analysoitu kotimaisen tanssin ja sirkuksen kiertue toimintaa kehittäviä ja kokeilevia hankkeita viimeisten 15 vuoden ajalta. Tässä selvityksessä pohditaan niistä saatuja oppeja ja tuloksia sekä tunnistetaan kotimaan kiertue- ja vierailutoiminnan haasteita ja ongelmakohtia. Mitkä ovat olleet keskeiset pullonkaulat ja toistuvat ongelmat teosten liikkuvuudelle Suomessa ja mitä niistä on seurannut? Lopuksi luodaan näkyjä lähitulevaisuuteen ja tehdään ehdotuksia paitsi eri rahoitusrakenteissa toimiville tahoille myös rahoittajille näiden mahdollisuuksista toimia osana ratkaisua.

Selvitystyön tarkoituksena on pohjustaa sirkuksen ja tanssin alojen tuotanto- ja kiertue ympäristön kehittämistyötä Suomessa sekä eri toimijoiden valmiuksia kansainväliseen tuotanto- ja kiertue yhteistyöhön. Pyrkimys on myös kirkastaa kiertue toiminnan tärkeyttä osana kestäviä toimintamalleja ja taiteilijoiden urakehitystä.

2. Selvityksen tausta ja toimintaympäristö

2.1. KIERTUE TOIMINNAN VAIKUTUKSET TANSSIN JA SIRKUKSEN ALOJEN KESTÄVYYDELLE

Kiertue toiminnan vahvistamisella on monenlaisia vaikutuksia niin taiteilijoille, taiteenaloille, alan organisaatioille ja rakenteille kuin yleisöillekin. Niitä on tunnistettu paitsi kiertue toimintaa kehittävien hankkeiden, myös erilaisten asiantuntijalausuntojen, raporttien, selvitysten ja opinnäytteiden kautta.

KIERTUE TOIMINNAN VAIKUTUKSET:

- Teosten elinkaaren pidentyminen ja siten toiminnan taloudellisen volyymin ja kannattavuuden kasvaminen
- Taiteilijoiden työllisyyden ja urakehityksen vahvistuminen
- Taiteellisten sisältöjen kehittyminen
- Alan kestävyden ja elinvoimaisuuden vahvistuminen
- Taiteen valtakunnallinen saatavuuden ja saavutettavuuden lisääntyminen
- Uusien yleisöjen löytyminen

Kotimaisen kiertue toiminnan lisääminen ja sen rahoittaminen on ollut esittävän taiteen alojen keskeinen tavoite jo vuosikymmenten ajan. Tavoitetta on pidetty pitkään ensisijaisena tärkeänä valtakunnallisen ja alueellisen saavutettavuuden sekä yleisöpohjan laajentamisen näkökulmasta (ks. esim. Koskela & Rekola, 2003; Laakkonen, 2009; Teatterikeskus, 2013).

Kestävyysajattelun vahvistuessa 2010-luvun aikana teosten elinkaarten pidentämisen ja taiteilijoiden työllistymisen painoarvo on kasvanut argumentoinnissa, vaikka näitäkin tavoitteita on pidetty esillä pitkään. Esimerkiksi 2000-luvun alussa tanssin aluekeskuksia perustettaessa kiertue- ja vierailutoiminnan järjestäminen nähtiin yhtenä niiden tärkeänä tehtävänä korkeatasoisen tanssin alueellisen saavutettavuuden ja taiteilijoiden työtilaisuuksien lisäämiseksi sekä teosten elinkaaren pidentämiseksi (Koskela & Rekola, 2003).

Tanssin alan kiertue toiminnan kehittämishankkeiden tavoitteet ovat olleet tiiviisti kytköksissä alan pitkäjänteisempään kehittämiseen. Hankkeissa esiin nostetut tavoitteet ovat tiivistetyksi olleet tanssitaiteen valtakunnallinen saatavuus ja saavutettavuus sekä uusien yleisöjen löytäminen tanssille, teosten elinkaaren pidentäminen, taiteilijoiden työllisyyden ja uramahdollisuuksien parantaminen, sekä alan elinvoimaisuuden ja taiteellisten sisältöjen kehittyminen. Nämä ovat myös sirkusalan keskeisiä kehittämistarpeita.

Kotimaan kiertue toiminnan vähäisyydellä on monenlaisia vaikutuksia. Kun teokset eivät kierrä, niiden elinkaaret pysyvät lyhyinä. Tämä on taloudellisesti kannattamatonta toimintaa niin toimijoiden kuin taiteen rahoittajienkin näkökulmasta. Teokset eivät pääse esityskertojen ja erilaisten yleisöjen myötä syvenemään eivätkä taiteelliset sisällöt kehittymään.

Se, että taiteilijoille ei synny riittävästi työmahdollisuuksia kotimaassa, on keskeinen ongelma työllisyyden ja urakehityksen kannalta ja kasvattaa painetta löytää työmahdollisuuksia ulkomailta tai muilta aloilta. Kansainväliset työmahdollisuudet ovat kuitenkin vielä vaikeammin saatavilla, sillä kilpailu on yhä kovempaa. Etenkin tanssin osalta suomalaisia tekijöitä ei tunneta kansainvälisesti riittävässä määrin, jolloin ovet työmahdollisuuksiin ulkomailla eivät avaudu.

Nykysirkus on taiteenlajina lähtökohtaisesti kansainvälistä. Useat sirkusryhmät ovat monikansallisia ja taiteilijoiden väliset kansainväliset verkostot laajat. Suomalaisten sirkustaiteilijoiden tie kansainvälisiin ryhmiin käy usein luontevasti opintojen kautta, sillä nykysirkuksen korkeakouluopetuksen puuttuessa Suomesta useimmat heistä hakeutuvat ulkomaille opiskelemaan. Usein Suomesta lähteneet sirkustaiteilijat eivät kuitenkaan palaa Suomeen, työskentelymahdollisuuksien ollessa huomattavasti paremmat Suomen ulkopuolella. Näin ollen sirkusosaaminen jää ulkomaille, eikä se pääse realisoitumaan kotimaisen sirkuskentän kehittämisen tueksi.

Tanssin ja sirkuksen kiertue- ja vierailutoiminnan vähäisyys tarkoittaa nykypäivänä myös sitä, että laadukkaiden ja monimuotoisten taidesisältöjen saatavuus ja saavutettavuus eri puolella Suomea ei toteudu. Kiertue toimintaa tarvitaan rikastuttamaan paikallista esitystarjontaa, mikä vahvistaa kunnan tai alueen vetovoimatekijöitä, mutta myös tuomaan uusia yleisöjä tanssille ja sirkukselle. Nämä vaikutukset todentuvat vasta pidemmällä aikajänteellä.

Kiertue toiminnan vahvistaminen niin kotimaassa kuin kansainvälisesti tukee sirkuksen ja tanssin alojen sekä esittävän taiteen kestävä kehitystä rakenteellisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja myös ekologisesti. Siksi kiertue toiminnan kehittäminen on kulttuuri- ja taide poliittisesti edelleen tärkeä päämäärä.

2.2. KOTIMAAN KIERTUE YMPÄRISTÖ

Menneinä vuosikymmeninä etenkin tanssiteatterit kiersivät ahkerasti teoksillaan kotimaassa. Suurin ostovoima löytyi kunnista, jossa kuntien kulttuuritoimet pystyivät kulttuurisihteerien johdolla tilaamaan esityksiä nykyistä suuremmilla budjeteilla. Sittemmin kuntien kulttuuritoimien ja budjettien väheneminen sekä valtionosuusjärjestelmän perustaminen ja kaupungistuminen ovat suoraan tai välillisesti johtaneet kiertue toiminnan huomattavaan vähenemiseen.

Suomessa ei ole esittävän taiteen kiertue verkostoa eikä muutamia poikkeuksia lukuunottamatta vierailuihin keskittyneitä teattereita. Tanssin ja sirkuksen potentiaalinen ostajakunta koostuu tuotantotaloista, festivaaleista ja tapahtumista, tanssin aluekeskuksesta, VOS- eli valtionosuusteattereista (sisältäen kaupunginteatterit ja tanssiteatterit), muista kunnallisista tai kaupallisista esitystiloista (kulttuurikeskukset ja -talot), sekä laajemmin katsoen taide- ja kulttuurisektorin ulkopuolisista toimijoista eli kouluista ja päiväkodeista, sote- ja hyte-sektorista. Ostajakunta on siis kirjavaa niin toiminnaltaan, sisällöltään, yleisöltään ja rahoitus pohjaltaan.

VOS-teatterit muodostavat maantieteellisesti kattavan verkoston, joka periaatteessa voisi toimia kiertue verkoston runkona. Tilat soveltuvat esittäville taiteelle ja niissä on kiinteää teknistä varustusta sekä henkilökuntaa, joten niiden on lähtökohtaisesti helppo toimia vierailujen vastaanottajana kuin esim. kulttuuritalojen, koulujen ja päiväkotien tai harrastajavoimin yllä pidettyjen teatteritilojen. Alueteatteritehtävän omaavilla VOS-teattereilla on jo säännöllistä kiertue toimintaa alueillaan.

Useimpien VOS-teattereiden resurssit menevät kuitenkin oman puheteatteritoiminnan ylläpitämiseen, jolloin vierailuesitysten vastaanottamiselle harvoin löytyy tarvittavia resursseja omasta takaa vaikka tilaa ja henkilökuntaa periaatteessa olisikin. VOS-uudistuksessa luodut taloudelliset kannustimet vierailuesitysten vastaanottamiseen ovat niin pienet, etteivät ne itsessään tee vierailutoiminnasta kannattavaa. Lisäksi etenkin sirkusesitysten toteuttamiseen voi liittyä muuta esittävää taidetta vaativampaa ripustustekniikkaa ja -osaamista, mikä voi muodostua vierailun esteeksi esimerkiksi kaupunginteattereissa.

Tanssin aluekeskusten mahdollisuuksia järjestää kiertuetoimintaa vaikeuttaa sekä pula esitystiloista että taloudellisista resursseista. Sirkuksella ei ole aluekeskusten kaltaisia toimijoita, mutta tiettyjen ryhmien ja toimijoiden voidaan katsoa toimivan alueellisina koollekutsujina ja toiminnan järjestäjinä. Lisäksi muut tanssi- ja sirkusesitysten ostajatahot kunnissa, etenkin koulut ja päiväkodit, eivät enää pysty ostamaan esityksiä samassa mittakaavassa kuin vielä parikymmentä vuotta sitten kuntien kulttuuritoimien vähentyneiden resurssien takia (Ks. esim. Laakkonen, 2009; Teatterikeskus, 2013).

6 Suomi on pitkinä välimatkoineen haasteellinen kiertueympäristö sekä koti- että ulkomaisille ryhmille. Ryhmien toiminta-avustuksissa ei olla huomioitu kiertämisestä syntyviä matkakustannuksia eikä ryhmillä ole haettavissa muutakaan kiertämiseen korvamerkittyä rahoitusta. Yksittäiset taiteilijat ja työryhmät voivat hakea liikkuvuustukia, mutta niitä on jaossa hyvin vähän ja vain muutaman kerran vuodessa.

Taloudelliset resurssit kiertue- ja vierailutoimintaan ovat vähäiset sekä tekijöillä että ostajilla. Kotimaan kiertuetoiminta on käytännössä aina tappiollista tekijöille ja taloudellisesti kannattamatonta vastaanottaville teattereille (Laakkonen, 2009; Kekäläinen & Salomaa, 2013; Teatterikeskus, 2013).

Kotimaan kiertueympäristöä tarkasteltaessa paitsi valtiolla myös kunnilla on suuri merkitys, sillä ne rahoittavat ja ohjaavat VOS-teattereiden toimintaa. Kuntien ja alueiden meneillään olevat toimintaympäristömuutokset tulevat myös vaikuttamaan esittävän taiteen tuottamiseen alueilla ja valtakunnallisesti. Riku Lievosen (2021) mukaan esittävää taidetta tuotetaan ja sen valtakunnallista saavutettavuutta turvataan tulevaisuudessa rahoittajien ja teattereiden yhteistoiminnalla sekä yhteistuotantomalleihin ja kiertuetoimintaan perustuen. Lievosen mukaan uus-

suomalaisen väestön ja monikulttuurisuuden lisääntymisen myötä myös kielestä riippumattomalle esittäville taiteelle voi tulevaisuudessa olla yhä enemmän kysyntää ja sote- ja hyte-palveluissa nähdään lisääntyvää potentiaalia esittävän taiteen toimijoille laajentaa toimintansa taloudellista pohjaa. Sirkuksen ja tanssin toimintamallien kehittämisessä on siis syytä suunnata katse myös kuntien kehitykseen.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta sanoo, että kunnan tehtävänä on järjestää kulttuuritoimintaa, edistäen kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä (Finlex 166/2019). Nuorempina ja vähemmän institutionalisoituneina taidealoina tanssi ja sirkus eivät ole valtakunnallisesti yhtä saatavilla kuin perinteisemmät taidealat kuten esimerkiksi puheteatteri, klassinen musiikki ja kuvataide. Kuntien tehtävä monipuolisen kulttuuritarjonnan tarjoajana ei toteudu edes suurissa kaupungeissa ilman uudenlaista kuntarajat ylittävää yhteistyötä.

Muissa Pohjoismaissa esittävän taiteen, etenkin tanssin kiertuetoiminnan rakenteet ovat tärkeä osa kansallista kulttuuripolitiikkaa ja toiminta on parantanut taiteenalan saavutettavuutta ja taiteilijoiden työllisyyttä.

2.3. YHTEYDET KANSAINVÄLISEEN KIERTUEYMPÄRISTÖÖN

Kansalliset ja kansainväliset kiertueympäristöt ja -verkostot ovat osa samaa alan ekosysteemiä, ja niitä tulee tarkastella ja kehittää suhteessa toisiinsa. Kiertuetoiminnan lisääminen merkitsee sekä esitysviennin että -tuonnin lisäämistä. Rajat ylittävän kiertuetoiminnan kehittäminen ja ylläpitäminen on vaikeampaa, kun kansalliset rakenteet puuttuvat.

Suomessa toimivat taiteilijat ja ryhmät ovat epäedullisessa asemassa paitsi maantieteellisesti myös rahoituksen puolesta. Suomesta puuttuu kattava julkisen

rahoituksen matkatukijärjestelmä, jolla riittävässä määrin tuettaisiin taiteilijoiden ja ryhmien ulkomaille suuntautuvia esitysvierailuja. Suomessa toimivien taiteilijoiden ja ryhmien esityskorvaukset ovat kalliita verrattuna monesti paremmin subventoituihin ulkomaisiin teoksiin. Suurin osa kuluista joudutaan sisällyttämään esityskorvauksiin, mikäli esitysvierailusta ei haluta jäädä tappiolle. Myös verrattain korkeat työnantajakulut Suomessa nostavat esityskorvauksia.

Mikäli kotimaisten esitysten halutaan kiertävän kansainvälisesti, on tuotanto- ja esitystahoilla oltava valmius ja halukkuus myös vastaanottaa kansainvälisiä esityksiä. Kansainvälisten esitysten tuominen Suomeen helpottuisi merkittävästi, mikäli Suomessa olisi kansallisia järjestelmiä kiertämiseen. Kansainvälisiä esityksiä ei yleensä nähdä festivaaliohjelmistojen ulkopuolella, silloinkin enimmäkseen pääkaupunkiseudulla. Kiinnittyminen kansainvälisiin tai alueellisiin (esim. Pohjoismaat) kiertueverkostoihin ja yhteistyö näiden kanssa helpottuisi myös kotimaisen kiertuejärjestelmän myötä.

Festivaalit ovat lähtökohtaisesti esityksiä vastaanottavia tahoja, mutta niiden rahoitus on heikommassa asemassa kuin VOS-järjestelmässä olevien toimijoiden ja vähentynyt viime vuosikymmenen aikana. Vain suurimmat festivaalit voivat maksaa riittävän suuria esityspalkkioita. Festivaaleissa on tunnistettu potentiaali kasvattaa paitsi kotimaan kiertuetoiminnan volyyminä myös edistää kansainvälistä liikkuvuutta. Niillä on tärkeä merkitys teosten ja tekijöiden tunnettuuden lisäämisessä. Yhtenä syynä siihen, etteivät Euroopassa yleiset kansainväliset yhteistyömallit ole saaneet jalansijaa Suomessa, on nähty suomalaisten festivaalien vähäisissä resursseissa (Teatterikeskus, 2013; Tanssiareena, 2013).

Kansainvälisen toimintaympäristön muutokset ovat tehneet yhteistuottamisesta Euroopassa vakiintuneen käytännön ja toimintakulttuurin. Tämä tarkoittaa myös sitä, että yksi yhä tärkeämpi väylä kansainväliseen kiertämiseen kulkee yhteistuotantoverkostojen kautta. Suomessa hyvin harvat toimijat tekevät kansainvälisiä yhteistuotantoja, mikä tarkoittaa sitä, että yksittäisten taiteilijoiden tai ryhmien väylät saada teokset kiertämään ulkomailta ovat harvassa. Olemme jääneet yhteistuotanto- ja siten kiertuemahdollisuuksien katveeseen.

Esimerkkejä kansallisten rakenteiden yhteydestä ja kannustamisesta kansainvälisyyteen löytyy Euroo-

pasta runsaasti. Esimerkiksi Saksan liittovaltion rahoittama Nationales Performance Netz (NPN) -ohjelma tukee tanssin ja teatterin yhteistuotantoja ja niiden kiertämistä Saksassa ja ulkomailta ja yhtenä tarkoituksena on vahvistaa saksalaisen tanssin ja teatterin kansainvälisyyttä. Kun vähintään yksi yhteistuotantokumppaneista on Saksan ulkopuolelta, kattaa NPN:n myöntämä rahoitus merkittävän osan kuluista. Ulkomaiselle tuotanto- tai esitystaholle on hyvin edullista ja siten houkuttelevaa ottaa vastaan kyseinen esitysvierailu tai ryhtyä sen yhteistuotantajaksi.

Suomessa kulttuuri- ja taidepolitiikka keskittyy pitkälti tukemaan suomalaista työtä Suomessa eikä se ole riittävän vahvasti tukenut kansainvälisen työn tekemistä ja kehittämistä. Rahoitusrakenteet eivät kannusta kehittämään taiteen laatua kansainvälisyyden kautta.

3. Tanssin ja sirkuksen kiertuetoimintaa edistävät hankkeet ja aloitteet

Olemme tutustuneet seuraaviin hankkeisiin ja aloitteisiin saatavilla olleiden aineistojen (raportit, selvitykset, artikkelit ja tiedotteet) pohjalta ja keskustelemalla mukana olleiden tai toimintaa seuranneiden henkilöiden kanssa:¹

- Circo Aereo: Nykysirkuksen kotimaan kiertuehanke (2010–2011)
- Aerowaves FALL FOR DANCE -kiertuepilotit (2010–2012)
- Tanssiareenan kansainvälisen vaihdon ja tuonnin tukiorganisaation kehityshanke (2011–2013)

¹ Tarkemmat hankekuvaukset, ks. Liite 1: Tanssin ja sirkuksen kiertuehankkeet ja aloitteet.

- **TEKIJÄ – Teattereiden kiertuejärjestelmä (2011–2013)**
- **Rajaton näyttämö – Scen utan gränser (2011–2013)**
- **keöja Think Tank – Touring Network for the Nordic-Baltic Region (2012–2014)**
- **NB Dance Loop Touring Network (2014–2018)**
- **Tanssi liikuttaa! (2016–2017)**
- **KUN – Kohti uusia näyttämöitä (2020–2021)**
- **Konserttikeskuksen LIVE-kiertuehanke (2021–2022)**
- **Pragma Helsinki, Vapaat tanssiryhmät ry:lle: Kestävän tanssin kiertuemallin kehittäminen (2021–2022)**
- **Uudet klassikot -rahasto (2022–)**

Lisäksi olemme perehtyneet esittävän taiteen ja erityisesti tanssin kiertuetoimintaa koskeviin opinnäytteisiin, selvityksiin ja toimenpide-ehdotuksiin sekä artikkeleihin ja käyneet keskusteluja alan ammattilaisten, asiantuntijoiden ja vaikuttajien kanssa.²

Tarkastelemme hankkeista saatuja tuloksia ja oppeja sekä esiin tulleita haasteita neljän osa-alueen kautta: välittäjäportaan työ; ohjelmistosuunnittelu; kiertuetoiminnan käytännöt ja toimintakulttuurit; yleisösuhteen kehittäminen. Näiden kautta hahmottuu myös keskeiset, laajemmin todennetut ongelmakohdat, joita käsitellään luvussa 4, sekä niiden pohjalta kaavailut ratkaisumahdollisuudet luvussa 5.

Kaikki tarkastellut hankkeet ja aineistot ovat joko tanssin alalta tai laajemmin esittävän taiteen (tanssi, sirkus, teatteri) hankkeita. Esimerkiksi esittävän taiteen kiertue- ja vierailutoimintaa kehittänyt TEKIJÄ-hanke tuotti kattavasti ja monipuolisesti kokemukseen perustuvaa ja edelleen relevanttia tietoa kotimaan kiertuetoiminnan haasteista ja edellytyksistä, etenkin VOS-teattereiden ja ns. vapaan kentän eli valtionosuusjärjestelmän ulkopuolisten toimijoiden välillä.

Sirkusalalla kiertuetoimintaa edistäviä hankkeita ei ole ollut, mikä kertoo alan edelleen hauraista rakenteista Suomessa. Kiertuetoiminnan kehittäminen on ollut toimijoiden oman myynti- ja yhteistyön varassa. Pienimuotoisia aloitteita kiertuetoiminnan järjestämisestä on tehty esimerkiksi hanketoiminnan yhteydessä, mutta kestäviä kiertuetoimintaa mahdollistavia rakenteita ei ole ollut resursseja kehittää.

² Katso tarkemmat tiedot lähdeluettelosta.

Sirkusalalla kiertäminen on kuitenkin vahva perinne ja juurtunut ajattelutapa taiteilijoiden keskuudessa. Teokset pyritään usein rakentamaan lähtökohtaisesti kiertäviksi, mutta tietynlaisten sirkusteknisten ratkaisujen tai sirkusvälineistön saattaminen helposti kiertävään muotoon voi olla ryhmille suuri kustannus.

On syytä huomioida, että varsinaisten kehittämissankkeiden lisäksi monenlaisia kiertue- ja yhteistuotantokokeiluja ja säännöllistäkin yhteistyötä on tehty suoraan toimijoiden välillä. Useat sirkus- ja tanssitoimijat ovat vakiinnuttaneet yhteistoiminnan malleja keskenään, esimerkiksi tanssiteattereiden ja -ryhmien välillä. Näiden toimintamallien, oppien ja kokemusten jakaminen ja hyvien käytäntöjen jalkauttaminen olisi tärkeää.

3.1. VÄLITTÄJÄPORTAAN TYÖ

KESKEISET HUOMIOT:

- **Kiertueverkosto mahdollistaa vierailutoiminnan liittyvien taloudellisten ja toiminnallisten riskien vähentämisen ja olemassa olevien resurssien yhdistämisen.**
- **Kiertuetoimintaa ja -tuotantoa koordinoiva taho pienentää yksittäisten toimijoiden - partnereiden, vastaanottavien tahojen, taiteilijoiden ja ryhmien - kuormitusta.**
- **Pitkäaikaiseksi tähtäävä kiertueverkosto-toiminta vaatii partnereilta taloudellista ja toiminnallista sitoutumista, luottamuksen rakentamista ja halua toimia yhdessä. Tämä syntyy luontevimmin kun partnerit jo tekevät yhteistyötä ja jos niillä on taloudelliset mahdollisuudet ja/tai henkilöstöresurssit panostaa kiertueverkoston toimintaan mahdollisesta erillisrahoituksesta riippumatta.**
- **Liikkuvuuskuuluihin suunnattu tuki tai kiertuetoiminnan subventointi on avainasemassa kiertuetoiminnan lisäämiseksi. Kiertuetoiminta ei tule merkittävässä määrin lisääntymään tai ratkaisemaan kiertuetoiminnan vähäisyydestä aiheutuvia rakenteellisia ja kehityksellisiä ongelmia ilman erillistä subventointia.**

3.1.1. Kiertuetoiminnan rakenne, koordinointi ja hallinnointi

Erilaiset kiertuetoiminnan järjestelmät vaativat rakenteita ja toiminnan koordinoitua monella tasolla. Tarkastelluissa hankkeissa on kaavailtu tai kokeiltu

- 1) **partnerivetoista verkostoa, jossa yhdellä partnereista on vetovastuu esim. hankerahoituksen hallinnoijana. Hallinnollinen vastuu voi olla myös jaettu partnereiden kesken.**
- 2) **neutraalin tahon koordinoimaa verkostoa, jossa partnerit ovat samassa asemassa suhteessa toisiinsa. Tällainen on esimerkiksi Ruotsissa toimiva Dansnät Sverige.**
- 3) **avoimempaa järjestelmää, jossa hallinnoiva taho koordinoi ja tukee esimerkiksi markkinointia, kohtaamisia ja mahdollista taloudellista tukea.**
- 4) **itsejärjestäytyvää toimintatapaa esimerkiksi teospankin välityksellä.**

Näitä järjestäytymistapoja on myös yhdistelty. Esimerkiksi Tanssi liikuttaa! -hankkeessa yhdistyivät valtakunnallinen koordinointi, verkossa oleva teostarjotin sekä alueellinen yhteistyö. Alueille toivottiin syntyvän rihmastomaisia verkostoja, jolloin syntyi tarve myös alueellisille koordinaattoreille valtakunnallisen koordinoiminnan rinnalle.

Kiertueverkosto vähentää toimijoiden taloudellisia ja toiminnallisia riskejä ja mahdollistaa resurssien yhdistämisen. Kaikissa kiertuetoiminnan malleissa on todennettu tarve toimintaa koordinoivalle tai välittävälle taholle, vaikka tämän tehtävät ja vastuut voidaankin järjestää eri tavoin. Kiertuetoimintaa ja -tuotantoa koordinoiva taho pienentää kiertue- ja vierailutoiminnan kuormittavuutta yksittäisten toimijoiden – niin vastaanottavien tahojen kuin vierailevien taiteilijoiden ja ryhmien – näkökulmasta, etenkin kun kyseessä on neutraali toimija, eikä samalla yksi ostajatahoista.

Erika Härkönen on opinnäytetyössään tarkastellut sitä, millainen kiertueverkostomalli palvelisi parhaiten sen partnereita eli ostajatahoja. Etabloituneiden tanssin alan kiertueverkostojen benchmarkkaus osoittaa, että partnereiden näkökulmasta verkoston tärkeimmiksi koetut toiminnot ovat kiertuekoordinaattorin mukanaolo, verkoston subventointi sekä vertaistuki ja yhteydenpito partnereiden välillä. Tällainen malli vaatii koordinoijaksi neutraalin tahon, joka huolehtii

yhteistyöstä ja palvelee partnereita tasapuolisesti (Härkönen, 2011).

Keskeisiä kysymyksiä verkoston toiminnan kannalta ovat keitä partnerit ja ostajatahot ovat ja kuinka vahvat roolit ja sitoumukset heillä on verkoston toiminnassa. Tämä taas on vahvassa yhteydessä siihen, miten ohjelmistosuunnittelua ja ostopäätöksiä tehdään ja miten tarjonta ja kysyntä kohtaavat. Verkosto, joissa partnerit yhdessä tekevät valinnat, usein avoimiin hakuihin perustuen, tarvitsee mielellään mahdollisimman neutraalin tahon koordinoimaan paitsi mahdollisen rahoituksen hallinnointia myös tiedonjakoa, viestintää, markkinointia ja valintaprosessia.

Paljon kevyempi koordinoiminnan kannalta on, kun ostajatahot valitsevat haluamansa esitykset laajemmasta tarjonnasta verkossa olevan esityspankin avulla. Myös tämän tyyppiset tiedonjakamisen alustat edellyttävät sekä tahoa, joka ylläpitää ja kehittää niitä, että toimijoiden omaa panosta ja intressiä käyttää sitä. Tällainen järjestelmä toimii esimerkiksi Tanskassa. Turnénetværket-järjestelmää hallinnoi yhdistys, jonka jäseniä ovat esityksiä vastaanottavat teatterit, ja sitä tukee valtio (Statens Kunstfond).

Pitkäaikaiseksi tähtäävä kiertueverkostotoiminta vaatii partnereilta taloudellista ja toiminnallista sitoutumista, luottamuksen rakentamista ja halua toimia yhdessä. Tanssin alalla on useampaan otteeseen tähdätty sellaisen kiertueverkoston luomiseen, jossa partnerit ovat myös ostajatahoja. Niissä on todettu partnereiden välisen luottamuksen olevan edellytys toimivalle ja pitkäaikaiselle verkostolle. Partnereiden tulee olla sitoutuneita verkostoon niin taloudellisesti kuin toiminnallisesti. Tämä syntyy luontevimmin kun partnerit jo tekevät yhteistyötä, sillä heillä pitää olla halu toimia yhdessä. Esimerkiksi Tanssiareenan kiertuehankkeiden pyrkimyksenä oli kehittää jo yhteistyötä tekeviä kumppanuuksia, joiden pohjalta kansallisen kiertueverkoston toiminta oltaisiin käynnistetty. NB Dance Loop -verkostossa sen sijaan useimmat partnereista eivät olleet tehneet yhteistyötä aiemmin ja yksi todetuista haasteista olikin partnereiden keskinäinen erilaisuus. Verkoston on siis synnyttävä organisesti, sillä se on aina jossain määrin henkilösidonnan ja luottamuksen rakentaminen vie aikaa.

Agentuuritoimintaa ei kiertuetoimintaa edistävässä hankkeissa ole varsinaisesti kokeiltu, mutta kuratoidun teospankin tai teostarjotinmallin voisi nähdä olevan askel kohti varsinaista teosvälitys- ja teosmyyntitoimintaa.

3.1.2. Taloudelliset mallit kiertue- ja vierailutoiminnalle

Tarkastelluissa kiertuetoiminnan edistämishankkeissa on tutkittu ja kokeiltu erilaisia taloudellisia malleja mahdollistamaan, sujuvoittamaan ja lisäämään kiertue- ja vierailutoimintaa. Kaikki taloudelliset mallit perustuivat vierailutoiminnan subventoinnille tai kiertueverkoston taloudelliselle tukemiselle ja kaikki hankkeet myös peräänkuuluttavat erillistä rahoitusta tai taloudellisia kannustimia subventoimaan kiertue-toimintaa. Hankkeiden käynnistämä kiertuetoiminta on lähes poikkeuksetta päättynyt nimenomaan hankerahoituksen päättymisen myötä.

Vierailutoiminnalle on erilaisia taloudellisia malleja, mutta yleisimmin vierailusopimukset perustuvat ostajatahon maksamaan esityskorvaukseen, jonka lisäksi maksetaan kaikki tai osa liikkuvuuskuluista. Festivaalit ovat saattaneet kattaa liikkuvuuskulut ja ylläpidon festivaalin aikana, mutta eivät esityskorvauksia. Myös kansainvälisessä kiertueympäristössä on tavallista, että vastaanottava taho kattaa esityspalkkiot ja paikalliset kulut, mutta vierailevan ryhmän on usein löydettävä rahoitus matkoihin omasta takaa.

10 On laskettu, että liikkuvuuskulut muodostavat kotimaassa keskimäärin kolmasosan esitysvierailun kokonaiskuluista (Kekäläinen & Salomaa, 2013). Monessa hankkeessa on subventoitu nimenomaan kiertävien ryhmien liikkuvuuskuluja, joissain jopa esityskorvauksia. Muutamissa hankkeissa ei tuettu vierailutoiminnan suoria kustannuksia, vaan erillishankkeiden rahoitus kohdennettiin koordinointi- ja hallinnointiresurssiin, markkinointi- ja yleisötyön tukemiseen, tai ohjelmistosuunnittelun ja tiedon jakamisen välineisiin esimerkiksi rakentamalla verkossa toimiva teospankki tai järjestämällä pitchaus- ja muita verkostoitumistilaisuuksia.

Rahoittajatahot voivat luoda suoria kannustimia vierailutoiminnan lisäämiselle. Uudet klassikot -rahasto on uusi avaus tämän tyyppiselle toiminnalle. Siinä toimijat itse järjestäytyvät ja hakevat rahoitusta yhteisesti toteutettavalle tuotannolle ja/tai kiertueelle. Myönnettäessä avustus koostuu perusosasta sekä jälkepäin saatavasta lipputuloihin perustuvasta laskennallisesta lisäosasta. Tämä tasaa vierailutoiminnasta aiheutuvia kustannuksia sekä lipputuloriskiä.

Kiertueverkostossa partnerit voisivat periaatteessa rahoittaa kiertuetoimintaa osana perustoimintaansa.

FALL FOR DANCE -hankkeen loppupäätelmissä todettiin, että kiertueverkostoa ei olisi pitänyt lähteä rakentamaan siinä toivossa, että ulkopuolinen rahoitus vähitellen kasvaisi ja muuttuisi pysyväksi, vaan siten että kunkin partnerin kanssa oltaisiin lähdetty neuvottelemaan monivuotisesta taloudellisesta sitoutumisesta.

Vastikään tehdyssä selvityksessä taidealan jälleerakennuksesta todetaan, että teosten elinkaarten pidentämisen tueksi tarvitaan rakenteita ja rahoitusmalleja (Pekkarinen et al, 2022). Liikkuvuustukea esittäville taiteille siis tarvitaan.

Kiertuetoiminta ei tule merkittävässä määrin lisääntymään tai ratkaisemaan kiertuetoiminnan vähäisyydestä aiheutuvia rakenteellisia ongelmia ilman erillistä subventointia. Mikäli kiertuetoimintaan investoitaisiin, esittävän taiteen ekosysteemi vahvistuisi kauaskantoisin seurauksin.

3.2. OHJELMISTOSUUNNITTELU

KESKEISET HUOMIOT:

- Ostajatahoilla on oltava valinnanvapaus sisältöjen suhteen, jotta vastaanottaminen olisi niille motivoivaa ja jotta sisältö vastaisi paikallisen yleisön makuun ja tarpeisiin.
- Ostajatahojen eroavaisuudet vaikuttavat niiden ohjelmistosuunnitteluun ja tiedon saamisen tarpeisiin ja käytäntöihin.
- On olemassa suuri tarve tilaisuuksille ja kohtaamisille, jossa jaetaan tietoa, kokemuksia ja oppia sekä ostajatahojen kesken että ostajatahojen ja taiteilijoiden välillä.
- Verkossa olevat teospankit ovat toimivia tiedon jakamisen työkaluja, mutta vaativat tuekseen kohtaamisia, kohdennettua markkinointia sekä muita valintamenettelyjä.

3.2.1. Sisällön kuratointi, valintamenettelyt ja tiedon jakaminen

Kiertuetoimintaa edistävissä hankkeissa on kokeiltu tai yhdistelty kolmenlaista valintamenettelyä:

- 1) Ostajatahot valitsevat esityksiä joko haku- tai ehdotusmenettelyn kautta, mikä on tyyppillisintä verkostoissa. Ostajat ovat valmiiksi sitoutuneita ottamaan vierailuja ohjelmitoonsa. Usein verkostokumppanuus myös edellyttää sitoutumista tiettyyn määrään vierailuja.
- 2) Kiertuevalmiista teoksista kootaan teospankki tai järjestetään esittelytilaisuus, josta ostajatahot voivat löytää vierailuesityksiä omiin ohjelmistoihinsa. Tämä motivoi etenkin ryhmiä ja taiteilijoita, sillä useimmat pääsevät tarjoamaan esityksiään. Tämä myös tukee henkilökohtaisen yhteyden luomista ostajatahojen ja taiteilijoiden välille. Lähestymistapa kuitenkin vaatii muitakin kannustimia, jotta ostajatahot tekisivät ostopäätöksiä.
- 3) Ryhmät ja taiteilijat järjestävät itse teostensa kiertueita yhteistyössä vastaanottajatahojen kanssa.

Ostajatahoilla on oltava valinnanvapaus sisältöjen suhteen, jotta vierailujen vastaanottaminen olisi ylipäänsä motivoivaa. Teatterit usein täydentävät tai monipuolistavat omaa ohjelmistoaan sellaisilla vierailuesityksillä, mitä eivät itse pysty tuottamaan tai täyttävät oman ohjelmiston synnyttämiä aukkoja ohjelmistokalenterissa. Esitykset valitaan kuitenkin ensi sijassa taiteellisin perustein ja niiden on sovittava vastaanottajatahon omaan profiiliin. Vierailuesitysten valinnassa on myös tärkeää paikallisten lähtökohtien ymmärrys ja oman yleisön tuntemus. (Kekäläinen, K., Salomaa, M., 2013; Pentikäinen, 2017).

Verkostoissa partnereiden tekemät valinnat perustuvat usein avoimeen hakuun tai partnereiden omiin ehdotuksiin, monesti omien tuotantojen kierrättämiseen. Verkstopartnereiden omat profiilit ja yleisöt määrittelevät siten sen, minkälaiset teokset kiertävät. Tämä on tärkeää lipunmyyntitavoitteiden ja yleisöjen saavuttamisen kannalta, vaikka saattaa kaventaa kiertueohjelmistotarjontaa ja kiertävien teosten moninaisuutta.

Ostajatahojen eroavaisuudet vaikuttavat niiden ohjelmistosuunnitteluun. Esittävän taiteen organisaati-

oilla on omat taiteelliset profiilinsa, yleisösuhteensa ja ohjelmistonsa, joihin vierailuesitysten on sisältönsä puolesta sovittava. Kunnallisia palveluja tuottavilla tahoilla, kuten kuntien kulttuuritoimet, päiväkodit ja koulut sen sijaan operoivat tiukoilla budjeteilla sekä tilojen ja toimintansa suunnittelun aikajänteiden asettamalla reunaehdoilla, jolloin taiteellinen sisältö ja maku eivät ole valintojen keskiössä.

Useammassa hankkeessa on kokeiltu teospankin tai -portaalin käyttöä sekä ohjelmistosuunnittelun että tiedon jakamisen työkaluna. Sen kautta ostajatahot saavat monipuolista, ajantasaista ja vertailukelpoista tietoa tarjolla olevista vierailuesityksistä. Teospankia on pidetty keinona antaa ryhmille ja taiteilijoille tasapuolisempi ja läpinäkyvämpi mahdollisuus tarjota vierailuesityksiä. Lisäksi teosportaaleissa on nähty muita mahdollisia toiminnallisuuksia, kuten niiden hyödyntäminen kansainvälisen promootion työkaluna tai katsauksena suomalaiseen tanssikenttään, ja molemminpuolisen tiedon ja materiaalin jakaminen esityksiä ostavien ja niitä tarjoavien tahojen välillä.

Pitchaus- ja teosesittelytilaisuudet tähtäävät myös tiedon jakamiseen, mutta painottaen henkilökohtaisten yhteyksien luomista ostajatahojen ja taiteilijoiden välille. Teosesittelytilaisuuksiin valitaan rajallinen määrä esityksiä, mikä useimmissa hankkeissa toteutettiin haun ja sitä seuranneen kuratoinnin perusteella. Säännöllisesti toistuva katselmus voisi olla toimiva keino viestiä ajankohtaisista teoksista.

Teosesittelytilaisuudet, esityspankit ja niistä tehtävät katalogit eivät toimi ainoana ohjelmistosuunnittelun työkaluna, vaan edellyttävät myös mahdollisuuksia kohtaamisiin ja henkilökohtaisten yhteyksien luomiseen sekä ostajille kohdennettua, systemaattista markkinointia, jotta tuloksia syntyisi. Etenkin säännöllisistä ja eri toimijat tavoittavista kohtaamisista koetaan puutetta.

3.3. KIERTUETUOTANNON KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAKULTTUURIT

KESKEISET HUOMIOT:

- VOS-toimijoilla, vapaan kentän toimijoilla ja kuntapalveluja tuottavilla toimijoilla on erilaiset toiminnan aikajänteet, jotka heijastelevat eroja rahoitusrakenteissa. Tämän vuoksi yhteistyö on usein helpompaa esim. VOS-teattereiden kesken kuin VOS-järjestelmässä olevien sekä sen ulkopuolisten toimijoiden välillä.
- Sekä lipputulojen jakaantumiseen että vierailuesitysten hinnoitteluun on monenlaisia malleja ja käytäntöjä ja niistä neuvotellaan tapauskohtaisesti.
- Vapaan kentän ryhmät päätyvät usein subventoimaan vierailuesityksiään tai toteuttamaan niitä taloudellisesti kannattamattomalla tavalla.

3.3.1. Aikataulujen yhteensovittaminen

12 Useimmissa hankkeissa on suoraan tai välillisesti pyritty lisäämään yhteistyötä ja vierailutoimintaa VOS-teattereiden ja vapaiden ryhmien välillä. Niissä on huomattu, että erilaiset suunnittelun ja toiminnan aikajänteet vaikuttavat yhteistyön onnistumiseen tai toteutumiseen. Eroavaisuudet heijastelevat eroja rahoitusrakenteissa. VOS-toimijat, vapaan kentän toiminta-avustusta saavat ryhmät, sekä freelancerit ovat eri asemassa taloudellisen riskinotto-kyvyn ja kannattavuuden suhteen.

Vierailutoiminta ja etenkin yhteistuotannot toimivat parhaiten VOS-teattereiden välillä koska aikajänteet ovat samankaltaiset (Teatterikeskus, 2013; Mäkelä, 2020). Vierailutoimintaa ja yhteistyötä on siksi tehty säännöllisemmin VOS-toimijoiden välillä kuin vapaan kentän kanssa. VOS-teatterit peräänkuuluttavat lisää suunnitelmallisuutta ja ennakoitavuutta vapaan kentän kanssa tehtävään yhteistyöhön (Uudet klassikot -keskustelutilaisuus 2.6.2022).

Toiminnan suunnittelun aikajänteet ovat VOS-teattereissa pitkiä verrattuna vapaan kentän toimijoihin ja freelancereista koostuviin työryhmiin. Teatterit tarvitsevat koosta hieman riippuen yleensä 1–2 vuotta vierailun suunnitteluun ja 2–3 vuotta yhteistuotannon

suunnitteluun. Joskus vierailuista voi sopia puolen vuoden aikajänteellä, esim. muun peruutuksen takia, mutta se on sattumanvaraista. Vuoden mittaisilla toiminta-avustuksilla tai projektirahoituksella toimivien vapaan kentän toimijoiden ja freelancerien on taas usein vaikea sitoutua yli vuoden päästä tapahtuviin töihin.

Kuntien palveluja tuottavilla, potentiaalisilla ostajahoilla aikajänteet ovat sen sijaan hyvin erilaiset. Koulujen ja päiväkotien tekevät tilauksia lyhyellä aikajänteellä joka seuraa lukuvuosirytmistä ja tilauksia tehdään loppukeväästä ja alkusyksystä. Koulukiertueita ei voi pääsääntöisesti sopia vuotta ennen. (Konserttikeskus, 2023).

3.3.2. Vierailuesitysten hinnoittelu ja taloudellinen kannattavuus

Esitysten hinnoittelussa on monenlaisia käytäntöjä ja hinnoista neuvotellaan varsin paljon. Esityskorvauksiin sisällytetään esiintymispalkkion lisäksi vaihtelevasti sivukuluja ja harjoituspalkkioita, päivärahoja ja muita liikkuvuudesta syntyviä kustannuksia.

Teoksen elinkaari vaikuttaa myös vierailuesityksen hintaan. Vanhemmat teokset pitää lämmittää uudelleen, joskus uusilla esiintyjillä, mikä nostaa harjoituspalkkioiden määrää. Vapaalla kentällä ryhmät päätyvät usein lämmittämään teokset omakustanteisesti, jotta esityksen hinta ei nouse tilaajalle liian korkeaksi ja vierailu saadaan toteutettua.

TEKIJÄ-hankkeessa kävi ilmi, että vapaiden ryhmien vierailuesitykset olivat keskimäärin kalliimpia kuin VOS-teattereiden vierailuesitykset, ja että tanssin ja sirkuksen esitykset olivat keskimäärin kalliimpia kuin puhe- tai nukketeatterin (Kekäläinen & Salomaa, 2013). Vapaalla kentällä esiintyjät ovat pääosin freelancereita eivätkä kuukausipalkalla, mikä nostaa yksittäisen palkkion suuruutta. Myös vapaan kentän toimijoiden välillä on eroavaisuuksia. Toiminta-avustusta saavat ryhmät pystyvät helpommin subventoimaan esityskorvauksia kuin freelancereista koostuvat työryhmät, vaikka se tekeekin vierailusta taloudellisesti kannattamatonta. Monelle esityskertojen lisääminen ja näiden vaikutus lisäkeikkojen saamiseen on tärkeää, joten sitä halutaan tehdä vaikka tappiolla tai lipputuloriskillä.

Lipputulojen jakaantumiseen on monia erilaisia malleja ja näistä myös neuvotellaan suhteessa vierai-

lun kaikkiin kustannuksiin. Jaettuun lipputuloriskiin perustuvia vierailusopimuksia tehdään varsin usein (Kekäläinen & Salomaa, 2013). Mitä enemmän ostajataho kattaa vierailusta koituvia kustannuksia, sen todennäköisemmin se myös pitää lipputulot suurimmilta osin tai kokonaan, sillä lipputuloja useimmiten tarvitaan kattamaan vierailusta syntyvät kustannukset. Lipputuloriskin jäädessä ostajataholla, tämän halukkuus ottaa taiteellisia riskejä ohjelmistovalinnoissa pienenee. VOS-teattereiden lipunmyyntipaine johtaa helposti siihen, että teatterit valitsevat turvallisista ja helpommin myytäviä teoksia.

3.4. YLEISÖSUHTEEN KEHITTÄMINEN

KESKEISET HUOMIOT:

- Vierailuesitykset vaativat runsasta ennakkomarkkinointia ja riittävän laadukasta ja paikallisiin tarpeisiin vastaavaa markkinointimateriaalia, mihin vapaan kentän toimijoiden taloudelliset resurssit ja/tai osaaminen ei aina riitä.
- Kiertueverkostoissa ja niitä kokeilevissa hankkeissa koordinoiva taho on tukenut myös markkinointia ja yleisötyötä. Tämä on koettu etenkin nykytanssiesitysten kohdalla tärkeäksi tai jopa välttämättömäksi, jotta vierailut löytäisivät yleisöä.
- Vierailuesityksen yhteydessä tehtävä yleisötyö (esim. taiteilijatapaamiset, työpajat) tukee vierailutoiminnan vaikutuksia ja vaikuttavuutta.
- Tuloksekas yleisötyö vaatii yksittäisiä hankkeita pitkäjänteisempää työtä, ja siinä paikallisella esitystaholla on merkittävä rooli.

3.4.1. Markkinointi ja suhde yleisöihin

Vierailuesitykset vaativat lähtökohtaisesti runsasta markkinointia ja pitkäjänteistä yleisötyötä, jotta esitykset tavoittaisivat yleisöä. Koska vierailut sisältävät yleensä korkeintaan muutamia esityskertoja, ei paikallisesta mediahuomiosta tai viidakkorummusta ole juurikaan hyötyä markkinoinnille. Kaikki markkinointi on ennakkomarkkinointia.

Etenkin VOS-teattereille on tärkeää, että lipunmyynti

yltäisi asetettuihin tavoitteisiin tai edes kattaisi vierailun kustannukset. Lipunmyyntipaineen takia teatterinjohtajien on helpompi tarttua paikalliselle yleisölle tutun tai ns. nosteessa olevan ryhmän tai tekijän tarjoamaan esitykseen, kuin tuntemattoman tekijän tai marginaalisempaa tyyliä edustavaan esitykseen, sillä sellaisia on helpompi markkinoida paikalliselle yleisölle.

Teattereilla on tarve saada vierailuesityksiin liittyvää laadukasta markkinointimateriaalia riittävän ajoissa, jotta ennakkomarkkinointia ehditään teemmään. Vapaan kentän ryhmien ja freelance-toimijoiden taloudelliset ja henkilöresurssit tuottaa markkinointimateriaalia ja ymmärrys niiden sisällöllisistä ja aikataulullisista vaatimuksista eivät aina ole riittävät. Teattereissa koetaan välillä, että laadukkaista tai paikallismarkkinoinnin tarpeisiin vastaavista materiaaleista on puute (Kekäläinen & Salomaa, 2013; Teatterikeskus, 2013).

Monessa ulkomaisessa kiertuejärjestelmässä tai -verkostossa markkinointimateriaalien laadunvarmistus tai tuottaminen ja levittäminen on koordinoivan tahon tehtävä ja paikallismarkkinointiin saadaan monenlaista tukea ja apua materiaaleista yleisötyöhön ja erilaisten tilaisuuksien järjestämiseen. Tämä on koettu etenkin nykytanssiesitysten kohdalla tärkeäksi tai jopa välttämättömäksi, jotta vierailut löytäisivät yleisöä. Esimerkiksi Iso-Britanniassa toimiva Rural Dance Touring Initiative keskittyy nykytanssin viemiseen pienille paikkakunnille ja on kehittänyt suuren määrän työkalupakkeja ja valmiita käytäntöjä yleisöjen saavuttamiseksi.

Myös monessa kotimaan kiertueverkostohankkeessa on panostettu markkinointimateriaalin tuottamiseen ja yhtenäistämiseen sekä pyritty kehittämään kiertueisiin liittyvää markkinointiosaamista partnereiden kesken. Esimerkiksi FALL FOR DANCE -mallissa partnerit vastasivat paikallismarkkinoinnista, mutta kiertueen koordinoiva taho Tanssiareena tuotti kiertueelle oman tiedotusmateriaalin ja yhtenäisti visuaalisen ilmeen. Koordinoivan tahon tuki paikallistiedotukselle koettiin tarpeelliseksi ajatusvaihdon ja uusien näkökulmien takia (Tanssiareena, 2011; Tanssiareena, 2013).

Uusien yleisöjen saavuttaminen tanssille ja yleisöpohjan laajentaminen olivat tärkeitä tavoitteita etenkin Tanssi liikuttaa! -hankkeessa sekä keöja Think Tank -hankkeessa ja sitä seuranneessa NB Dance Loop -verkostossa. Myös FALL FOR DANCE -kiertuehankkeissa korostui paikallisen yleisön ja ammattilaisten

tavoittaminen. Hankkeiden kautta tapahtuneiden vierailujen yhteydessä järjestettiin mm. yleisökeskusteluja ja ammattilaisille suunnattuja työpajoja. Yleisökeskustelujen ja muiden tilaisuuksien järjestäminen koettiin hyvinä tapoina vahvistaa hankkeiden tavoitteita, joskaan niiden kauaskantoisempia vaikutuksia ei oltu pohdittu, luultavasti lyhyistä hankekausista johtuen. Tuloksekas yleisötyö vaatii yksittäisiä hankkeita pitkäjänteisempää työtä, ja siinä paikallisella esitystaholla on merkittävä rooli.

4. Keskeiset ongelmakohdat

Tässä luvussa tunnistetaan menneiden hankkeiden analyysin perusteella ja nykyisen toiminta- ja rahoitusympäristön valossa keskeisiä pullonkauloja ja haasteita tanssi- ja sirkusteosten liikkuvuudelle ja vierailutoiminnan lisääntymiselle ja vahvistumiselle Suomessa. Nämä toiminnalliset ja taloudelliset ongelmakohdat ovat monesti myös toisiinsa nivoutuneita ja muodostavat monenlaisia ongelmaryppäitä.

KESKEISET ONGELMAKOHDAT:

- Suomesta puuttuu verkosto tai järjestelmä, joka koordinoisi tai tuottaisi kiertuetoimintaa tai välittäisi vierailuesityksiä, sekä tähän toimintaan tarvittava resurssi.
- Teosvälitys- eli agentuuritoimintaan ei ole löytynyt kestäväää liiketoimintamallia eikä sen tyyppiselle välittäjäportaalle työlle löydy julkista rahoitusta.
- Kotimaan sekä kansainvälisen liikkuvuuden rahoituksen olemattomuus ja taloudellisten kannustimien puute on johtanut tilanteeseen, jossa kiertäminen on pääosin tappiollista ja kannattamatonta toimintaa. Sitä tapahtuu monesti sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävämmällä tavalla.
- Tarjonnan ja kysynnän kohtaamiselle sekä monensuuntaiseen tiedonvaihtoon ei ole selkeitä työkaluja tai käytäntöjä. Ohjelmistosuunnittelun käytännöt ovat kirjavat ja henkilökohtaisiin suhteisiin sekä hiljaiseen tietoon perustuvat.

- **VOS- ja vapaan kentän toimijoiden väliset eroavaisuudet toimintakulttuurissa, aikajänneissä ja rahoituksessa tuottavat haasteita yhteistoiminnalle, jolloin vierailutoimintaa ja yhteistuotantoja tapahtuu enemmän vain VOS-toimijoiden kesken. Tämä jättää ulkopuolelle vapaan kentän, johon valtaosa tanssin ja sirkuksen toimijoista kuuluu.**
- **Esittävän taiteen kentälle ei ole syntynyt yhteisesti sovittuja hinnoittelukäytäntöjä vierailuesitysten suhteen, jolloin taiteilijat ja ryhmät usein alihinnoittelevat vierailuesityksiä kun samalla ostajatahot pitävät esityskorvauksia liian kalliina.**
- **Yhteistuotanto- ja sopimusmalleja ja käytäntöjä on monenlaisia, eivätkä ne ole riittävässä määrin jalkautuneet, osaaminen ei ole kehittynyt ja yhteistuottaminen ei ole juurtunut vakiintuneeksi esittävän taiteen järjestämisen tavaksi Suomessa, mitä sen täytyisi tulevaisuudessa olla.**
- **Vierailuesityksiin kohdistuvat lipunmyyntipaineet johtavat siihen, että teattereiden on yhä haastavammassa rahoitusympäristössä vaikeampi ottaa taloudellisia riskejä, joihin tanssi- ja sirkusesitykset usein lukeutuvat. Tällöin ne eivät pääse kiertämään, eikä tanssille ja sirkukselle pääse syntymään yleisöä taikka kysyntää alueilla.**
- **Taiteilijoiden ja ryhmien markkinointimateriaalit eivät aina vastaa teattereiden ennakkomarkkinoinnin tarpeisiin, laatu- tai aikatauluvaatimuksiin, ja toisaalta vapaalla kentällä resurssit tuottaa tarvittavaa materiaalia ovat rajalliset**

4.1. VÄLITTÄJÄPORTAAN TYÖ

4.1.1. Koordinoititahojen ja -resurssien puute

Suomesta puuttuu verkosto tai järjestelmä, joka koordinoisi tai tuottaisi kiertuetoimintaa tai välittäisi vierailuesityksiä. Teosten liikkuvuus on ryhmien myyntityön, vastaanottavien tahojen ohjelmistosuunnittelun sekä henkilökohtaisten verkostojen ja suhteiden varassa. Kiertueiden suunnittelu ja järjestäminen vie aikaa ja yksittäisten vierailujen aikatauluuttaminen ja koordinointi jää usein ryhmien harteille. Ostajatahojen erilaiset ohjelmistoprofiilit tekevät kiertueiden toteutumisen haastavammaksi ilman koordinoivaa tahoa.

Useassa hankkeessa kiertuetoiminnan tai -verkon käynnistämisen esteenä oli koordinoivan tahon resurssipuute. Koordinoivan tahon tulisi olla sitä varten perustettu organisaatio tai tehtävä tulisi sijoittaa olemassa olevaan organisaatioon, jolla on perusrahoitus kunnossa (ks. Tanssiareena, 2013). Tällaista riittävän neutraalia koordinoivaa tahoa ei ole löytynyt.

Myös erilaiset esityspankit ja teostarjottimet ovat jääneet kokeiluiksi, sillä niille ei hankkeen päättymisen jälkeen ole löytynyt koordinoivaa tahoa tai resursseja. Esityspankkien toimivuus nojaa siihen, että niitä pidetään ajan tasalla ja jatkuvasti kehitetään vastaamaan muuttuvia tarpeita. Tämäkin vaatii henkilö- sekä taloudellista resurssia.

Agentuuritoimistot tekevät vierailuesitysten välittämistä ja kiertueiden koordinoimista, mutta toistaiseksi niille ei ole löytynyt kotimaan toiminta- ja rahoitusympäristöön sopivaa liiketoimintamallia, eikä myöskään julkista rahoitusta.

4.1.2. Liikkuvuuden rahoituksen ja taloudellisten kannustimien puute

Suomessa on rakenteellisia puutteita teosten ja taiteilijoiden liikkuvuuden rahoituksessa. Rahoituspolitiikka suosii uusien tuotantojen tekemistä, eikä kannusta jo tehtyjen teosten uudelleen lämmittämiseen ja kierrättämiseen, mikä olisi taloudellisesti kestävämpää. Liikkuvuuskulujen kattaminen on olennainen kysymys Suomen maantieteellisen koon ja sijainnin takia. Kansainvälistymistä ja kansainvälistä vaihtoa tukeva julkinen rahoitus ei ole kehittynyt vastaamaan toiminnan potentiaalista volyyymiä.

Vaikka kaikki vierailutoiminta lisää työllisyyttä ja taiteen vaikuttavuutta, on kotimaan vierailutoiminta toistaiseksi pääosin tappiollista eli taloudellisesti kestävämmä toimintaa. Säännöllistä tai järjestelmällistä

kiertuetoimintaa ei olla pystytty ylläpitämään toimijoiden perusrahoituksen turvin. Myös kansainvälinen kiertuetoiminta synnyttää tuottoja vasta volyymin kasvaessa, mitä ei nykyisen liikkuvuusrahoituksen niukkuudella saavuteta.

Hankkeilla ja erillisrahoituksilla ei pystytty korjaamaan perusrahoituksen toimimattomuutta ja siitä aiheutuvia toiminnallisia ongelmia. Esittävän taiteen kentälle on syntynyt useita rinnakkaisia ja päällekkäisiä talouksia, jotka kokonaisuutena tekevät niin taiteen tekijöiden, tuotantotahojen kuin välittäjäportaankin toiminnasta kestävämmä. Usein kiertämisestä maksoo loppujen lopuksi taiteilija tai ryhmä itse, kun he subventoivat omia matkakustannuksiaan toiminta- ja projektiavustuksista tai taiteilija-apurahastaan.

Sirkus- ja tanssiryhmien omien kiertuetoimintojen toteuttaminen lipputulodiileillä on haastavaa, etenkin kun vapaat esityksiperiodit sijoittuvat teattereiden oman ohjelmiston ulkopuolelle, eli loma-aikoihin. Tällöin yleisön saavuttaminen on haastavaa ja näin ollen ryhmälle kannattamatonta. Esityskorvauksen sitominen pääsylipputuloihin on riskialtis kiertäville taiteilijoille ja ryhmille, mutta sellaisia sekä erilaisia jaettuun lipputuloriskiinkin perustuvia sopimuksia tehdään edelleen. Tämä on sosiaalisesti kestävämmä toimintaa.

Nykyisessä toimintaympäristössä sirkuksen ja tanssin kiertuetoiminta on siis pääosin tappiollista ja kannattamatonta toimintaa, ja sitä tapahtuu usein sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävämmällä tavalla.

4.2. OHJELMISTOSUUNNITTELU

4.2.1. Tarjonnan ja kysynnän kohtaamisen haasteet

Tarjontaa on lähtökohtaisesti enemmän kuin kysyntää, joten olennaista on se, miten ostajatahot löytävät tarjonnasta heille sopivaa sisältöä ja toisaalta miten taiteilijat ja ryhmät tavoittavat heille relevantit ostajatahot.

Ohjelmistoa suunnittelevien johtajien ja kuraattoreiden keskuudessa on suuriakin eroja siinä, millaista tietoa he tarjolla olevista esityksistä haluavat ja miten. Kuratointikäytännöt ovat kirjavat eikä niistä useimmiten viestitä ulospäin, mikä taas vaikeuttaa taiteilijoiden ja ryhmien teosmyyntiä. Teosmyynti perustuu

vahvasti henkilökohtaisten kontaktien ja verkostojen kerryttämiseen ja ylläpitämiseen sekä hiljaiseen tietoon, vaikka päätöksenteon läpinäkyvyys ja erilaiset hakumenettelyt ovatkin lisääntyneet.

TEKIJÄ-hankkeen haastattelujen perusteella moni kotimaisen teatterin johtaja kokee, ettei hänellä ole aikaa kiertää katsomassa esityksiä, joten vierailuesitykset valikoituvat pääsääntöisesti tarjotuista esityksistä. Riittävän yksityiskohtaisen, ajantasaisen ja vertailukelpoisen tiedon saaminen vierailuesityksistä on etenkin VOS-teatterinjohtajien keskuudessa koettu haastavaksi (Kekäläinen & Salomaa, 2013).

Verkossa olevat teospankit mahdollistavat tehokkaamman ja läpinäkyvämmän tiedonvälityksen ja laajemman tarjonnan kirjon, mikä periaatteessa antaa monenlaisille teoksille mahdollisuuden kiertää. Ohjelmistosuunnittelun työkaluksi ne eivät sellaisinaan sovellu. Vaatii aikaa ja systemaattisia markkinointitoimenpiteitä, jotta ostajatahot löytävät esityspankit ja alkavat niitä aktiivisesti hyödyntämään. Niitä pitäisi myös jatkuvasti kehittää ja markkinoida vastaamaan ostajatahojen ja toisaalta erilaisia teoksia tarjoavien ryhmien ja taiteilijoiden tarpeita. Verkossa oleva teospankki vaatii sitä hallinnoivan tahon sekä henkilö- ja taloudellisen resurssin.

Teospankkien tai tarjottimien sisältöjä tulisi kuratoida, jotta ne toimisivat paremmin esitysten myynnin välinaisena. TEKIJÄ-hankkeen tulosten mukaan tarkempi valinta antaisi laadullisia takeita ja voisi siten helpottaa ostopäätöstä (Kekäläinen & Salomaa, 2013).

Pelkkä tiedonvälitys ei kuitenkaan lisää vierailujen määrää ja ostoksia, niin kauan kuin taloudelliset kannustimet puuttuvat (ks. 4.1.2).

4.3. KIERTUETUOTANNON KÄYTÄNNÖT JA TOIMINTAKULTTUURI

4.3.1. Eroavaisuudet VOS-toimijoiden ja vapaan kentän toimijoiden välillä

Erityisesti VOS- ja vapaan kentän toimijoiden väliset eroavaisuudet toimintakulttuurissa, aikajänteissä ja rahoituksessa tuottavat haasteita näiden väliselle yhteistoiminnalle, ja haasteet näkyvät vierailu- ja kiertuetoiminnan erilaisissa käytännöissä. Tämä ei kannusta yhteistyöhön, jolloin vierailutoimintaa ja yhteistuotantoja tapahtuu enemmän VOS-toimijoiden kesken. Tämä taas jättää ulkopuolelle vapaan kentän,

johon valtaosa sirkuksen ja tanssin toimijoista kuuluu.

On olemassa todennettu tarve toimijoita verkottaville tilaisuuksille, joissa jaetaan tietoa paitsi vierailuesityksistä myös eri ostajatahoista ja toimintakulttuureista. Ilman säännöllisiä kohtaamisia on vaikea luoda ymmärrystä ja yhteistyötä pidemmällä tähtäimellä.

VOS-uudistuksen myötä olisi ollut mahdollisuus luoda sekä kannustimia että velvoitteita tekemään yhteistyötä vapaan kentän toimijoiden kanssa, mutta tämä ei kaavailuista huolimatta toteutunut riittävässä mitakaavassa.

Kenttien lähentymiseen on viime vuosina tullut joitain parannuksia, kun toiminta-avustukset ovat pidentyneet ja toisaalta kentälle on tullut uusia rahoitusmahdollisuuksia, kuten Uudet klassikot, tukemaan nimenomaan VOS- ja vapaiden toimijoiden yhteistyötä.

4.3.2. Yhteisten hinnoittelukäytäntöjen puuttuminen

Esittävän taiteen kentälle ei ole syntynyt yhteisesti sovittua hinnoittelukäytäntöä vierailuesitysten suhteen. Keikkahinnoittelusta ei puhuta avoimesti, mikä hämärtää sekä ostavien että tarjoavien tahojen ymmärrystä siitä, mistä esityskorvaukset koostuvat ja mihin niitä tulisi suhteuttaa. Tämä johtaa siihen, että taiteilijat usein alihinnoittelevat vierailuesityksiä kun samalla ostajatahot pitävät monesti esityskorvauksia liian kalliina.

Yhteneväisemmille hinnoittelukäytännöille tai yhteisesti sovituille raameille olisi tarvetta, jotta vierailutoiminta helpottuisi sekä esityksiä tarjoaville että niitä vastaanottaville tahoille.

4.3.3. Yhteistuotantomallien juurtumattomuus

Kiertuetoiminta ja yhteistuotantojen tekeminen ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa. Yhteistuotannot tarkoittavat paitsi sitä, että ensituotannon kustannukset jakaantuvat useammalle tuotantokumppanille, myös useimmiten sitä, että teokselle on sen myötä valmiiksi tiedossa useampi esityskerta- ja paikka, jolloin tuotantotoiminta on kaikille osapuolille kannattavampaa.

Suomessa tehdään jonkin verran yhteistuotantoja, etenkin VOS-teattereiden (esimerkiksi tanssiteatte-

reiden) välillä, mutta yhteistuotanto- ja sopimusmalleja ja käytäntöjä on monenlaisia eikä niistä käydä riittävän avointa ja laajaa keskustelua. Tämä hankaloittaa yhteistuotantomallien jalkautumista, siihen liittyvän osaamisen kehittymistä ja siten yhteistuotantotoiminnan juurtumista vakiintuneeksi esittävän taiteen järjestämisen tavaksi Suomessa. Tätä tarvitaan kipeästi, jotta esittävän taiteen valtakunnallinen saavutettavuus pystytään tulevaisuudessakin turvaamaan, ja jotta kotimaiset tanssin ja sirkuksen tuotantotahot pystyvät kiinnittymään ulkomaisiin yhteistyöverkostoihin.

Euroopassa yhteistuotannot on vakiintunut tapa tuottaa ja kierrättää esityksiä, mikä myös kytkee taiteilijat osaksi laajempaa yhteistyöverkostoa ja auttaa heitä rakentamaan uraansa. Suomessa toimivat tuotanto- ja esitystahot eivät ole onnistuneet riittävässä määrin liittymään näihin yhteistuotantoverkostoihin eivätkä myöskään ole rakentaneet vastaavaa toimintaa systemaattisesti kotimaassa. Näin ollen Suomessa toimivat, kansainvälistymiseen pyrkivät taiteilijamme ovat paitsi maantieteellisesti periferiassa, myös urakehityksen suhteen kuopassa. Vastaavasti ulkomailla ja monikansallisesti toimivilla taiteilijoilla on vaikeuksia työllistyä ja saada jalkaa ovien väliin Suomessa – ovia ei ole. Viimeksi mainittu on valitettavan usein haasteena etenkin ulkomailla tutkintonsa hankkineilla ja kansainvälisesti menestyvillä kotimaisilla sirkustaiteilijoilla.

Puute esitys- ja harjoitustiloista vaikuttaa tanssi- ja sirkusesitysten valmistumiseen. Etenkin sirkusteokset vaativat usein harjoitus- ja esitystiloilta samantaisia teknisiä puitteita tai aikaa teosten muokkaukseen esitystilassa. Teatterit eivät usein voi tarjota pidempiä, teoksen valmistumiseen tähtääviä harjoitusperiodeja oman ohjelmistoaikataulunsa vuoksi.

Teattereiden ja muiden tuotanto- ja esitystahojen tarjoamat mahdollisuudet näyttämöresidensseihin on yksi resurssi, jota voisi kehittää yhteistuotantomallin suuntaan. Viime vuosina useimmat teatteritalot ovat käynnistäneet vapaan kentän tuotantotyötä tukevaa toimintaa, esimerkiksi Tampereen Työväen Teatterin Viides Näyttämö -residenssi-ohjelma sekä Helsingin kaupunginteatterin Nykyesityksen näyttämö, jossa teatteri antaa näyttämönsä työryhmien residenssi- ja esityskäyttöön omien esityskausien ulkopuolella. Tällaisia mahdollisuuksia hyödynnetään teattereissa edelleen liian vähän.

4.4. YLEISÖSUHTEEN KEHITTÄMINEN

4.4.1. Yleisöjen tavoittaminen tanssille ja sirkukselle

Paikallisen yleisön tavoittaminen vierailuesityksille on lähtökohtaisesti haastavampaa kuin omalle ohjelmistolle. Lipunmyynti nojaa käytännössä kokonaan ennakkomarkkinointiin, jossa esitysten ja tekijöiden tunnettuus on tärkeä tekijä. Taloudellisesti lipputulojen tulisi kattaa ison osan vierailun kustannuksista, joten mitä tuntemattomampi tai kokeellisempi esitys, sen suurempi taloudellinen riski siitä koituu esitystaholle.

Teattereissa taloudellista kannattavuutta lasketaan suhteuttamalla vierailun kustannuksia katsomopaikoihin ja/tai käytössä olevaan budjettiin. Useimmiten lipputuloilla pyritään kattamaan mahdollisimman hyvin vierailun välittömät kustannukset, eli esityskorvaukset ja mahdolliset liikkuvuuskustannukset (Kekäläinen & Salomaa, 2013).

Yhä haastavammassa rahoitusympäristössä teattereiden on vaikeampi ottaa taloudellisia riskejä, mitä vierailuesitykset ja erityisesti paikalliselle yleisölle ennalta tuntemattomat tekijät ja tyyllilajit usein ovat. Tanssin ja sirkuksen markkinointi koetaan haastavaksi teattereissa ja maakunnissa, etenkin jos sitä ei olla totuttu näkemään. Tästä on syntynyt noidankehä: sirkus- ja tanssiesitykset eivät saa mahdollisuuksia kiertää, eikä sirkukselle ja tanssille pääse muodostumaan yleisöä taikka kysyntää alueilla.

Teattereiden ja vierailevien ryhmien välisessä markkinointiyhteistyössä olisi kehitettävää. Teattereiden näkökulmasta vapaan kentän esitysten markkinointimateriaalien tuotanto aloitetaan varsin myöhäisessä vaiheessa teosprosessia, eivätkä ennakkomarkkinointimateriaalit vastaa tarpeeseen. Laadukkaat ja laajalle yleisöpohjalle suunnatut markkinointimateriaalit ovat teattereille tärkeitä, mutta vapaalla kentällä resurssit tuottaa tarvittavaa materiaalia ovat rajalliset.

5. Ratkaisumahdollisuuksia tulevaisuuteen

Teosten elinkaarten pidentämiseksi ja taiteellisen ja tuotannollisen työn kannattavuuden lisäämiseksi tarvitaan huomattavasti nykyistä enemmän kiertue- ja vierailutoimintaa. Tämä tapahtuu kohdistamalla taloudellista tukea tai luomalla taloudellisia kannustimia vierailu- ja kiertuetoimintaan sekä kehittämällä yhteistuotanto-osaamista ja käytäntöjä.

18 Samanaikainen kiertue- ja yhteistuotantomallien kehittäminen ja verkostojen laajeneminen vahvistivat sekä taiteilijoiden että tuotanto- ja esitystahojen toiminnan vaikuttavuutta. Kalliit ensituotannon kustannukset jakautuisivat kumppaneille ja esityskaarten piteneminen tekisi toiminnasta taloudellisesti kestävämpää ja vaikuttavampaa. Yhteistuotantomallien kehittäminen myös lähentäisi esittävän taiteen eri kenttiä sekä lisäisi tekijöiden ja teosten liikkuvuutta.

Menneiden kiertuehankkeiden ja kokeilujen analyysin perusteella ja nykyisen toimintaympäristön kehityksessä luomme seuraavaksi näkymän kotimaan kiertuetoiminnan järjestämismahdollisuuksiin. Olemme tunnistanee eri rahoitusrakenteissa toimivien tahojen edellytyksiä ja mahdollisuuksia kehittää toimintaansa niin, että kiertue- ja vierailutoiminnan kannattavuus ja kestävyys lisääntyisi. Vastaus ei piile yhdessä ainoassa ratkaisumallissa, vaan terveessä ja toimivassa ekosysteemissä on useampia, toisiaan täydentäviä toimintamalleja ja -rakenteita, sekä eri tahoilla toimijuutta omien resurssiensa puitteissa.

Ollakseen kestäviä, kiertue- ja vierailutoimintaa tukevat tai koordinoivat järjestelmät tarvitsevat pysyvän kodin ja taloudellisen rakenteen, joka ei nojaa lyhytjänteiselle hanke- tai erillisrahoitukselle. Liikkuvuuden kustannuksia tukeva tai tasaava rahoitus vahvistaisi sekä kotimaista että kansainvälistä kiertuetoimintaa.

Rahoitusinstrumentit sekä muut taloudelliset kepit ja porkkanat ovat avainasemassa, kun luodaan ratkaisumahdollisuuksia tulevaisuuteen. Tästä syystä ehdotetaan paitsi eri rahoitusrakenteissa toimiville tahoille oman toiminnan kehittämismahdollisuuksia myös julkiselle rahoitukselle mahdollisuuksia tukea näitä toimenpiteitä.

5.1. VALTIONOSUUSTOIMIJAT

OMAN TOIMINNAN KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET:

- Vierailujen ja yhteistuotantojen juurruttaminen osaksi ohjelmisto- ja toimintasuunnittelua sekä markkinointia
- Vierailutoiminnan lisääminen joko osana yhteistuotantomallia tai osana omaa toimintastrategiaa
- Säännöllisen yhteistyön lisääminen samalla alueella toimivien kaupunginteattereiden ja VOS-tanssiteatterin välillä
- Strateginen, pitkäjänteisyyteen tähtäävä yhteistyö ja systemaattinen tiedonvaihto muiden VOS-teattereiden kanssa, jotta vierailutoiminta järjestyisi mahdollisimman usein kiertueina pistokeikkojen sijaan
- Pyrkimys kohtaamisiin, avoimeen dialogiin ja molemminpuoliseen tiedonvaihtoon toiminta-avustusta saavien toimijoiden kanssa liittyen yhteistuotantomalleihin, toiminnan eri käytäntöihin ja ohjelmistosuunnitteluun
- Tanssin aluekeskusten ja paikallisten sirkus-toimijoiden asiantuntijuuden hyödyntäminen ohjelmistosuunnittelussa, mikäli riittävää tanssin ja sirkuksen sisältötuntemusta ei löydy teatterin sisältä
- Näyttämöresidenssitoiminnan lisääminen ja vakiinnuttaminen osaksi yhteistuotantomallia

RAHOITTAJIEN MAHDOLLISUUDET TUKEA YM. TOIMENPITEITÄ:

- Nykyisen VOS-järjestelmän korotettujen henkilötyövuosien määrä taidealakohtaiseksi suuremmaksi ja/tai helpommin saataviksi, ottaen huomioon vierailutoiminnan. Nykyisellään lain henki ei toteudu tässä laajuudessa.

- Korvamerkittyä taloudellista tukea esitysvierailujen ostamiseen, esimerkiksi erityisavustuksen muodossa.
- Uudet klassikot -avustusmallin kehittäminen turvaamaan sirkuksen ja tanssin saatavuutta valtakunnallisesti
- Helsingin kaupungin kuntarahoituksen kasvattaminen muiden kotimaisten kaupunkien tasolle, VOS-toimijoiden osalta 30%:iin.
- Rahoitusinstrumentti vastaamaan kansainvälistä osatuotantorahaa, jotta kansainvälisiin yhteistuotantoihin osallistuminen olisi lähtökohtaisesti houkuttelevaa.

VOS-toimijoihin kohdistuu paljon toiveita kiertue- ja vierailuesitysten vastaanottajina, vaikka niiden resurssit eivät nykyisellään riitä toteuttamaan kaikkia niille annettuja tehtäviä, kuten alueellisuus, saatavuus ja saavutettavuus. Vierailutoiminnasta sekä tanssin ja sirkuksen esittämisestä saatavat korotetut henkilötyövuodet eivät riitä tekemään toiminnasta kannattavaa. Nykyisessä VOS-järjestelmässä nämä kannustimet tulisi saada isompina tai helpommin.

Vaihtoehtoisesti valtiolla tulisi olla erillisesti haettavaa tukea vierailuesitysten ostamiseen. Se motivoisi teattereita pitkäjänteiseen ja aktiiviseen vierailutoimintaan, josta tulisi näin pysyvämpi osa toiminnan suunnittelua ja ohjelmistostrategiaa. Olisi tärkeää, että teattereita ostajatahoina palkitaan aktiivisuudesta, sillä yhteistyötä syntyy vain yhteisestä tahtotilasta (Kekäläinen & Salomaa, 2013).

Kotimaisen kiertuetoiminnan vahvistaminen vaatii rinnalleen sirkuksen ja tanssin yleisösuhteiden pitkäjänteistä vahvistamista. Yhteistuotannot ja vierailutoiminta olisi otettava säännölliseksi osaksi teattereiden omaa ohjelmistosuunnittelua ja markkinointia. Lisäksi vierailuesityksiä vastaanottavien tahojen on aktiivisesti etsittävä ratkaisuja, jotka helpottavat lipunmyyntipainetta ja tukevat markkinoinnin haasteisiin vastaamista. Esimerkiksi sarjalipuilla tai kausikorteilla tulisi voida nähdä myös vierailuesityksiä.

VOS-toimijoiden vahvat yleisösuhteet ja alueelliset verkostot (ja tehtävät) sekä kumppanuus kuntien kanssa tekevät niistä hyvät yhteistyökumppanit valtakunnalliselle tanssin ja sirkuksen kiertueverkostolle vastaanottamaan verkoston subventoimia esitysvierailuja.

VOS-toimijat ovat sekä taidetta tuottavia että vastaanottavia tahoja ja niiden samankaltainen toimintakulttuuri ja toiminnan suunnittelun yhteneväiset aikajänteet tukevat niiden keskinäistä yhteistyötä. On helppo kuvitella kiertuejärjestelmä, joka rakentuisi VOS-toimijoiden väliselle liikkuvuudelle. Tämä kuitenkin sulkisi ulkopuolelle vapaan kentän toimijat, ja sen myötä suurimman osan sirkuksen ja tanssin toimijoista.

VOS-toimijoiden ja vapaan kentän välistä yhteistyötä on haluttu kasvattaa eri keinoin jo pidempään, tuoreimpana esimerkkinä neljän rahoittajan yhteinen Uudet klassikot -rahasto. Se ulottuu toiminta-avustusta saaviin vapaan kentän toimijoihin, mutta jättää ulkopuolelle muut vapaalla kentällä toimivat freelancerit. Freelancereista koostuvien työryhmien mahdollisuudet kiertää VOS-teattereissa ovat nykyisellään hyvin rajatut.

19 Yhteistuotantoja tehdään etenkin VOS-teattereiden ja -tanssiteattereiden välillä. Esimerkkinä mainittakoon Tanssiteatteri Minimin ja Kuopion kaupunginteatterin yhteistoiminta, jossa tanssiteatterille on allokoitu tietty määrä harjoitustila- ja näyttämötilapäiviä vuosittain ja tuo niiden puitteissa kaupunginteatterin näyttämölle tanssi- ja sirkusesityksiä. Tällaisten mallien avaaminen ja jalkauttaminen esittävän taiteen kentällä olisi toivottavaa.

Yhteistuottamisen juurruttaminen toimintakulttuuriin vaatii alustoja ja foorumeita säännöllisille kohtaamisille ja tiedonvälitykselle. Näitä tarvitaan sekä teattereiden ja ryhmien kohtaamisiin, mutta myös tuotantotahojen välisen yhteistyön lisäämiseen. Yhteiset koulutusjaksot ja tiedonjakamisen tilaisuudet lisäävät ymmärrystä eri toimijoiden välillä ja näin edesauttavat yhteistyötä jatkossa. Yhteiset foorumit edesauttavat myös alan sisäisen keskustelukulttuurin kehittymistä ja entistä laajempaa ja avoimempaa keskustelua taiteen laadusta ja kriteereistä.

Pieni osa VOS-teattereista on avannut tilojaan vapaan kentän toimijoille residenssitoiminnan muodossa, esimerkiksi kesäaikaan. Residenssitoimintaa tulisi tuoda osaksi yhteistuotantomallia, jolloin residenssissä ollut teos valmistuttuaan myös vierailisi talossa.

5.2. TOIMINTA-AVUSTUSTA SAAVAT TOIMIJAT

OMAN TOIMINNAN KEHITTÄMIS-MAHDOLLISUUDET:

- Tuotantoportaan vahvistaminen ja tuotanto-osuuden kehittäminen
- Pyrkimys kohtaamisiin, avoimeen dialogiin ja molemminpuoliseen tiedonvaihtoon niin VOS-toimijoiden kuin festivaalikentän kanssa liittyen yhteistuotantomalleihin, toiminnan eri käytänteihin ja ohjelmistosuunnitteluun
- Vierailujen ja yhteistuotantojen juurruttaminen osaksi tuotanto- ja esitystahojen ohjelmisto- ja toimintasuunnittelua.
- Vierailutoiminnan lisääminen joko osana yhteistuotantomallia tai osana omaa toimintastrategiaa
- Residenssitoiminnan kehittäminen osaksi yhteistuotantomallia
- Pyrkimys esitysvierailujen hinnoittelun yhtenäistämiseen ja avaamiseen eri tahoille
- Tanssin aluekeskusten asiantuntijuuden hyödyntäminen sekä paikallisten VOS-teattereiden että kunnallisia palveluja tuottavien tahojen ohjelmistosuunnittelussa
- Kiertueverkoston pilotointi Norjan mallia (Dansenett Norge) mukailen, jossa partnereina olisivat aluekeskukset tai vastaavat alueelliset tuotanto-alustat ja vastaanottajatahoina alueella toimivat VOS-teatterit, esitys- ja kulttuuritalot.
- Oma kiertuejärjestelmä ja/tai rahoitusinstrumentti kulttuuripalveluja kunnissa järjestäville tahoille (koulut, päiväkodit ja sote-sektori), jota hallinnoi aluekeskukset

RAHOITTAJIEN MAHDOLLISUUDET TUKEA YM. TOIMENPITEITÄ:

- Toiminta-avustusta saavien ryhmien toiminta-avustusten kasvattaminen ja pidentäminen
- Mahdollistaa tuotanto- ja kiertuepalveluiden oston ryhmille
- Liikkuvuusrahoituksen lisääminen ja sen suuntaaminen myös toiminta-avustusta

saaville tahoille kiertuemarkkinoinnin kehittämiseksi

- Festivaalien rahoitustason korottaminen
- Kiertueverkoston pilotoinnin tukeminen ja pidemmällä tähtäimellä kiertueverkosto-organisaation perusrahoituksen turvaaminen
- Sote, koulu ym -sektorin kiertuerahoituksen kanavoiminen osana aluekeskusrahoitusta
- Kunnallisia palveluita järjestävien tahojen vierailuesitysten oston subventointi

Taiteen edistämiskeskuksen toiminta-avustusta saavia toimijoita ovat paitsi tanssi- ja sirkusryhmät myös erilaiset tuotanto- ja esitystahot, festivaalit ja tanssin aluekeskukset.

VOS-toimijoiden tavoin myös toiminta-avustusta saavat tahot ovat aliresursoituja suhteessa perusrahoituksen edellyttämään toimintaan. Toiminta-avustusten kasvattaminen olisi keino tukea paitsi toiminnan aitoa kestävyyttä ja potentiaalista kasvua, myös kiertue- ja vierailutoimintaa taloudellisesti, erillisen liikkuvuus- tai kiertuetuen sijaan tai lisäksi.

Harkinnanvaraista toiminta-avustusta saavat ryhmät kärsivät paitsi liikkuvuusrahoituksen puutteesta myös toiminta-avustusten pienuudesta. Toiminta-avustusta saavia ryhmiä pitäisi kannustaa pitkäjänteisempään toiminnan suunnitteluun. Tanssi- ja sirkusryhmien näkökulmasta tuloksellinen kiertue-toiminta ja toiminnan määrällinen ja laadullinen kasvattaminen edellyttää toimivaa tuotantoporrasta ja tarpeen vaatiessa mahdollisuutta kattaa esimerkiksi liikkuvuudesta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia.

Vaihtoehdoksi on esitetty ryhmille kohdennettavaa, korvamerkittyä tukea, jota ryhmät voisivat hakea kiertue-toimintaan ja joka perustuisi todellisten kulujen laskutukseen. Ryhmille jaettava tuki merkitsisi myös suurempaa hallinnollista ja markkinointityötä, mitä varten tarvitaan vahvaa tuottajaporrasta. Tätä on vaikea edistää ilman toiminta-avustusten kasvattamista ja/tai siitä korvamerkittyä osaa tuotantopalvelujen ostamiseen.

Tämäntyyppinen tukimuoto olisi kevyt pilotoida ja sitä kokeillaan jo Uudet klassikot -hankkeessa, jossa jaetaan tukea tuotantoon sekä lipputuloihin tuplaava lisärahoitus. Mallin kehittäminen laajempaan yhteistyöhön VOS-kentällä olisi tärkeää ja mahdollistaisi tilaajaverkostojen syntymisen. Lipputuloihin kytketty lisärahoitus tulisi kuitenkin kohdentaa ryhmien sijasta

tilaajatahoille, jotta niille syntyisi vahva kannustin yhteistyöhön ja markkinointiin.

Festivaalit ovat lähtökohtaisesti keskeisiä vierailuja vastaanottavia ja enenevässä määrin myös yhteistuotantotahoja. Niillä on kuitenkin huonot mahdollisuudet maksaa riittäviä esityskorvauksia, mikä johtuu osin niiden alas ajetusta rahoituksesta. Festivaalitoimijoiden vahvistaminen ja kentän toimintakulttuurin kehittyminen/kehittäminen olisi erityisesti freelance-ryhmien teosten kiertämisen ja työllistymisen kannalta tärkeää.

Yhteistyön ja -tuotantojen edistäminen sekä hinnoittelukäytäntöjen yhtenäistäminen vaatii avoimempaa keskustelukulttuuria sekä foorumeja ja alustoja eri tahojen säännölliseen kohtaamiseen. Toiminta-avustusta saavat ryhmät tarvitsevat keskustelufoorumeita niin VOS-teattereiden kuin festivaalikentän kanssa.

Taiteen edistämiskeskuksen toiminta-avustusten piiriin kuuluu myös erilaisia ja -kokoisia tuotanto- ja esitystahoja, joista monet toimivat VOS-toimijoiden kaltaisesti esityksiä sekä tuottavina että vastaanottavina tahoina. Myös näiden tulisi juurruttaa yhteistuottamista ja residenssitoimintaa osaksi toiminnan strategista ja operatiivista suunnittelua. Vierailutoiminnan lisäämiseksi tarvitaan tukea liikkuvuuteen, jota ostavat tahot voisivat hakea osaksi toiminta-avustustaan tai sen lisäksi. Tällaisen rahoitusinstrumentin käyttöönotto vaatisi pitkäjänteisempää suunnittelua, mutta motivoisi teattereita pitkäjänteisempään ja aktiivisempaan vierailutoimintaan, kuten on esitetty myös VOS-toimijoiden kohdalla.

Tanssin aluekeskuksissa on vahvaa asiantuntijuutta, jota tulisi hyödyntää alueiden vierailutoiminnassa; ne voisivat toimia alueellisina asiantuntijoina VOS-teattereille ja muille alueen kulttuuritoimijoille. Yksin ja omilla näyttämöillään ne eivät saa toiminnasta kannattavaa, mutta yhteistyössä alueen muiden tuotanto- ja esitystahojen kanssa ne pystyvät järjestämään omaa taiteellista toimintaa ja työllistämään alueella toimivia taiteilijoita. Dansnät Sverige on hyvä esimerkki siitä, miten verkosto ja sen toiminta on onnistuttu juurruttamaan juuri alueiden toimijoiden sitoutuneisuuden takia.

Kiertueverkoston tai -järjestelmän käynnistäminen ja tukeminen on taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämpi tapa lisätä teosten liikkuvuutta kuin yksittäiset vierailut. Kiertue- ja yhteistyöverkostot tuovat yhteen ostajatahoja, jotka ovat profiileiltaan

lähempänä toisiaan, mikä taas edesauttaa kiertueiden toteutumista ja edistää siten ekologisempaa toimintaa. Tätä tavoitetta tulisi edistää ja sitä varten tulisi perustaa kiertueverkosto-organisaatio, jonka perusrahoitus tulisi valtiolta. Tarkasteltujen hankkeiden pohjalta voidaan todeta, että kiertue-toiminnalle täytyy löytyä koti. Se voidaan sijoittaa olemassa olevalle toimijalle tai verkostoon, tai tätä varten perustettavaan organisaatioon. Kiertuejärjestelmä edellyttää taloudellisia kannustimia ja korvamerkittyä rahoitusta.

Tanssin ja sirkuksen kiertueverkostoa tulisi pilotoida Norjan mallia (Dansenett Norge) mukailen, jossa partnereina olisivat aluekeskukset tai vastaavat alueelliset tuotanto-alustat ja vastaanottajatahoina alueella toimivat VOS-teatterit, esitys- ja kulttuuritalot. Kiertueverkoston tulisi olla taiteellisesti kuratoitua tuotannollisesti ohjattua ja viestinnällisesti koordinoitua toimintaa. Kiertueverkosto-organisaatio tulisi joko perustaa tai sijoittaa olemassa olevaan organisaatioon, esimerkiksi Tanssin taloon tai aluekeskukseen. Kiertueverkosto vaatii perusrahoituksen Taiteen edistämiskeskukselta, jonne OKM:n tulisi kanavoida tälle korvamerkitty raha.

Kuntasektori on tärkeä esittävän taiteen ostajataho tulevaisuudessa ja sen myötä sirkuksen ja tanssin potentiaalinen ostajakenttä laajenisi (Lievonon, 2021). Useilla toiminta-avustusta saavilla ryhmillä on laajempi olemassa oleva tai potentiaalinen yleisöpohja kuin VOS-teattereiden yleisöt. Vapaiden ryhmien yhteisöt ovat toivoneet kiertue-toiminnan ja -tukien kattavan myös muut ostajatahot kuin ammattiteatterit, kuten esimerkiksi koulut, päiväkodit ja muut kunnallisia palveluja tuottavat toimijat (Vapaat tanssiryhmät ry, 2022; Teatterikeskus, 2013). Tanssin aluekeskukset tuntevat alueensa kunnalliset toimijat ja usealla aluekeskuksella on jo pitkäjänteistä ja säännöllistä yhteistyötä kuntien palveluja tuottavien tahojen kanssa. Yksi vaihtoehto on perustaa kuntien palveluja tuottaville tahoille oma kiertuejärjestelmä, jota hallinnoisivat aluekeskukset. Tällöin julkisen rahoituksen tulisi subventoida vierailuesityksiä.

5.3. FREELANCERIT

OMAN TOIMINNAN KEHITTÄMIS-MAHDOLLISUUDET:

- Järjestäytyminen: yhdistyksen tai muun taiteelliseen toimintaan soveltuvan yhteisön perustaminen
  - Mahdollistaa toiminta-avustuksen hakemisen
  - Avaa mahdollisuuksia useisiin rahoituskanaviin
  - Avaa mahdollisuuden työn hallinointiin, apurahat voidaan maksaa palkkoina, joka lisää taiteilijoiden sosiaaliturvaa
  - Mahdollistaa tuotanto-osaamisen hankkimisen ja toiminnan pitkäjänteisemmän ja kestävämmän suunnittelun

RAHOITTAJIEN MAHDOLLISUUDET TUKEA FREELANCE-TOIMIJOITA:

- Festivaalitukien kasvattaminen kanavoi rahaa freelancereille
- Liikkuvuusrahojen lisääminen ja hakuaikataulun muuttaminen jatkuvaksi vastaamaan kiertuetoiminnan suunnittelun tarpeisiin
- Produktiotukien tappiotakuun muuttaminen mahdollistamaan oman pääoman kasvua
- Tuotantoalustojen rahoituksen kasvattaminen tukee freelancereiden työllisyyttä.

Freelancereiden resurssit ovat vähäiset ja riippuvuus muiden rakenteiden tarjoamista mahdollisuuksista suuri. Freelancereiden tulisi pyrkiä oman toiminnan järjestämiseen, hallinointiin, pitkäjänteisempään suunnitteluun ja kestävään kasvattamiseen yhdistyksen perustamisen kautta.

Freelancereiden tekemien teosten kiertäminen on vaikeaa ilman vahvasti subventoitua kiertuejärjestelmää ja festivaalien rahoituksen kasvattamista. Suomessa festivaalien tukeminen olisi suoraa tulonsiirtoa freelancer-taiteilijoille, mutta hinnoittelu tulisi saada tasolle jolla taiteilija hyötyy kiertämisestä ja voi ansaita. Myös tuotantoalustojen rahoituksen kasvattaminen tukee etenkin freelancereiden työllisyyttä. Projektitukien mahdollinen ylijäämä tulisi voida siirtää tuleviin töihin tai kasvattamaan oman toiminnan taloudellista puskuria. Lisäksi yksittäisille taiteilijoille ja työryhmille suunnattujen liikkuvuusrahojen lisääminen ja etenkin hakuaikataulun joustavoittaminen olisi tarpeen, jotta keikkakysyntään voitaisiin vastata riittävässä ajoin ja ilman omaa taloudellista riskinottoa.

6. Seuraavat askeleet

Loisto-hankkeen kumppanit Zodiak - Uuden tanssin keskus, Cirko - Uuden sirkuksen keskus sekä Tanssin talo ovat oman toimijuutensa ja asemansa puitteissa myös ratkaisijoita. Heistä kukin on osaltaan tunnistanut omassa toiminnassaan kehittämispisteitä ja mahdollisuuksia toimia edellä nostettuihin ratkaisumahdollisuuksiin liittyen.

Zodiak - Uuden tanssin keskus

- 1) kehittää esituotanto-osaamistaan suhteessa yhteistuotantojen synnyttämiseen kotimaisella ja kansainvälisellä kentällä
- 2) vahvistaa taiteilijoiden ja tulevien teosten tunnettuutta synnyttääkseen kiinnostusta tulevaan taiteelliseen toimintaan
- 3) kehittää esituotantotyön, yhteistuotantojen ja näistä syntyvän kiertuetoiminnan kautta kotimaista ja kansainvälistä välittäjäosaamista synnyttääkseen kestäväää taiteellista tuotantokulttuuria
- 4) kehittää teosten digitaalisia jatkojalostusmuotoja jotta esituotanto saa uusia ansaintamuotoja

Cirko - Uuden sirkuksen keskus

- 1) kartoittaa ja kehittää yhteistuotantomalleja kotimaisella ja kansainvälisellä kentällä
- 2) kehittää ja vahvistaa Cirkon osaamista ja toimintamalleja suhteessa esitysten esituotanto-, sekä viestintä- ja markkinointiprosesseihin
- 3) kehittää sirkusryhmien tuotanto-, viestintä-, ja markkinointiosaamista ja -prosesseja vastaamaan kotimaisen ja kansainvälisen kiertuetoiminnan ja toimintaympäristön vaateita
- 4) tutkia ja edistää nykysirkusteosten kiertuetoiminnan välittäjän ansaintalogiikkaa sekä sen haasteita ja mahdollisuuksia Suomessa
- 5) edistää omaa tunnettuuttaan taiteellisen kehityksen keskuksena voidakseen toimia monipuolisena osana kansainvälisiä residenssi- ja kiertueverkostoja

Tanssin talo

- 1) vahvistaa asemaansa kansainvälisen esitystoiminnan ja yhteistyön alustana ja edistäjänä
- 2) kehittää esitys- ja tuotantoympäristöään hanketoiminnan kautta vastaamaan kehittyvän tanssin kentän tarpeita
- 3) edistää tanssin digitaalista saatavuutta ja saavutettavuutta suhteessa uusiin ja kasvuun yleisöihin.

LÄHTEET

Julkaisut, raportit ja selvitykset:

Kekäläinen, K., Salomaa, M. (2013). *”Kiertueella henki kulkee!” TEKIJÄ-hankkeen loppujulkaisu.* Tampere: Tutkivan teatterityön keskus.

Lenni-Taattola, J. (2020). *Tulevaisuuden teatterit -selvitys 2020. Tulevaisuus on hybrid.* Tampere: Tutkivan teatterityön keskus.

Moisio, S. (2013). *Esittävän taiteen ostajamarkkinakartoitus.* Tampere: Tutkivan teatterityön keskus.

Koskela, S., Rekola, S. (2003). *Askel tulevaisuuteen. Tanssin vapaan kentän kehittämishankkeen loppuraportti.*

Laakkonen, J. (2009). *Tanssissa on tulevaisuus. Tanssin visio ja strategia 2010-2020.* Helsinki: Taiteen keskustoimikunta – Valtion tanssitaidetoimikunta.

Recommendations for a Sustainable Nordic and Baltic Dance Field. Kedja Sustainability Think Tank Report (2015). Dance Info Finland.

Pekkarinen, J., Siltanen, K., Virkkala, M. (2022). *Taidealan jälleenrakennus: Polkuja alan kestävään tulevaisuuteen.* Helsinki: Taideyliopisto.

Seppälä, R. (2013). *Teatterinaapurit Rajattomalla näyttämöllä. Arviointiraportti Ruotsin ja Suomen välisestä teatteriyhteistyöstä 2011-2013 ja sen tulevaisuudesta.* Helsinki: Hanasaari - ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus.

Teatteri liikkeessä ja lähellä: Suomalaisen teatterin kehittämishojjelma (2013). Helsinki: Teatterikeskus.

Julkaisemattomat raportit ja selvitykset:

Aerowaves FALL FOR DANCE -loppuraportti (2011). Tanssiareena.

End Report. kedja Think Tank. Touring Network For The Nordic-Baltic Region 2012-2014 (2014). Tanssin tiedotuskeskus.

Kestävä tanssin kiertuemalli -työpajan raportti (2022). Pragma Helsinki / Vapaat tanssiryhmät ry.

Kohti uusia näyttämöitä -hankkeen loppuselitys Jenny ja Antti Wihurin säätöille (2022). Tanssin tiedotuskeskus.

LIVE-hankeraportti 2021-2022 (2023). Konserttikeskus.

Loppuraportti kansainvälisen vaihdon ja tuonnin tukiorganisaation kehityshankkeesta 2011-2013 (2013). Tanssiareena.

NB Dance Loop Touring Network Overview (2016).

Tanssi liikuttaa! -loppuraportti (2017). Taiteen edistämiskeskus, Kaakkois-Suomen ja Hämeen aluetoimipiste.

Opinnäytetyöt:

Härkönen, E. (2011). *Tanssin kiertueverkoston kehittäminen. Selvitys partnereita palvelevasta toimintamallista.* Helsinki: Metropolia AMK.

Lievonen, R. (2021). *Esittävän taiteen järjestäminen Suomessa 2030.* Helsinki: Laurea ammattikorkeakoulu.

Artikkelit ja muut verkkolähteet:

Jääskeläinen, N. (3/11). “Circo Aereo astuu osaksi kotimaisia teatteriohjelmistoja.” Teatteri-lehti.

Mäkelä, J. (1.10.2020). “Miten kulkea kohti uusia kotimaan näyttämöitä?” Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://sirkusinfo.fi/2020/10/miten-kulkea-kohti-uusia-kotimaan-nayttamoita/>

Mäkelä, J. (3.11.2020). “Miten kuljetaan kohti laatua suuren teatterin ja pienen ryhmän välisessä yhteistyössä?” Haettu 1.12.2022 osoitteesta <https://sirkusinfo.fi/2020/11/miten-kuljetaan-kohti-laatua-suuren-teatterin-ja-pienen-ryhman-valisessa-yhteistyossa/>

Mulari, P. (12.12.2019). “Kotimaisen kiertue toiminnan lisääntyminen edesauttaisi

suomalaisten teosten pääsyä myös Aerowaves-verkoston eurooppalaisille listoille.” Haettu 1.11.2022 osoitteesta

<https://www.danceinfo.fi/artikkelit/pirjetta-mulari-kotimaisen-kiertue-toiminnan-lisaantyminen-edesauttaisi-suomalaisten-teosten-paasya-myos-aerowaves-verkoston-eurooppalaisille-listoille/>

Lamberg, V. (24.10.2017). “Teatterit avaavat ovensa tanssille.” Haettu 1.11.2022 osoitteesta <https://www.teme.fi/fi/ajankohtaista-stst/teatterit-avaavat-ovenssa-tanssille/>

Kangasluoma, S. (26.5.2017). “Tanssi lähtee kiertämään.” Haettu 1.11.2022 osoitteesta <https://www.danceinfo.fi/artikkelit/tanssi-lahtee-kiertamaan/>

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta. Finlex, 166/2019. Haettu 1.2.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190166>

Tanssin tiedotuskeskus (tallenne etäkeskustelusta 2.6.2022). Vanhat ja uudet yhteistyön tavat – millaisilla eväillä kohti uutta hakua? Haettu osoitteesta <https://youtu.be/2eEyFxlJ4Og> [5.1.2023]

Turnénetværket. <https://www.turneteater.dk/om/om-turnenetvaerket/> [5.1.2023]

Rural Touring Dance Initiative. <https://www.ruraltouring.org/project/rural-touring-dance-initiative-2/> [21.3.2023]

Nationales Performance Netz. <https://www.jointadventures.net/en/nationales-performance-netz> [21.3.2023]

Keskustelut:

Alpo Aaltokoski, Vapaat tanssiryhmät ry
Riitta Aittokallio, Sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskus
Kirre Arneberg, Dansenett Norge
Anni Hiekkala, Circo Aereo (2011-13)
Nelli Kujansivu, sirkustaiteilija
Jarkko Lehmus, Circo – Uuden sirkuksen keskus
Helena Lindqvist, JoJo – Oulun tanssin keskus
Mikko Makkonen, Tanssiteatteri Minimi
Niki Matheson ja Mikael Aaltonen, Tanssin talo
Sanna Meska, Läntinen tanssin aluekeskus
Johanna Mäkelä, Sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskus
Lotta Nevalainen, Sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskus
Kaisa Paavolainen, Suomen Teatterit ry
Urmas Poolamets ja Sami Skantsi, Aurinkobaletti
Sanna Rekola, Sirkuksen ja tanssin tiedotuskeskus
Kerstin Schroth, Liikkeellä marraskuussa
Linnea Stara ja Jukka Hyde Hytti, Teatterin tiedotuskeskus
Ari Tenhula, Zodiak - Uuden tanssin keskus
Paula Tuovinen, Taiteen edistämiskeskus

LIITE:

TANSSIN SIRKUKSEN KIERTUEHANKKEET JA ALOITTEET

Kotimaan kiertuetoiminnan hankkeet:

Circo Aereo – Nykysirkuksen kotimaan kiertuehanke (2010-2011)

Nykysirkusryhmä Circo Aereon kotimaan kiertuetoiminnan kehittämishanke, jonka tavoitteena oli monipuolistaa ja täydentää teattereiden ohjelmistoja sekä saada suomalainen nykysirkus kiertämään Suomen laajuisesti. Hanketta rahoitti Suomen Kulttuurirahasto. Hankkeen aikana vierailujen kohteena olevat teatterit ja muut kulttuuritilat tarjosivat Aereolle tilan, tiedotuksen ja markkinoinnin sekä kattoivat osan esityksen kuluista. Aereo solmi teattereiden kanssa ns. lipputulodiilejä ja hankerahoitus kohdennettiin pääasiassa harjoitus- ja esityskorvauksiin ja matkakuluihin. Hankkeen loppupäätelmiä olivat muun muassa, että 1) kun esityskaudet sijoitetaan teattereiden perinteisten esityskausien ulkopuolelle, yleisöjen saavuttaminen on haasteellista, ja 2) erityistä teknistä osaamista vaativien sirkusesitysten kiertämisen elinehto ovat teatterikäyttöön rakennetut ja varustetut tilat, jotka avataan sirkukselle.

Aerowaves FALL FOR DANCE -kiertuepilotit (2010-2012)

Vuosittaisten kiertueiden tarkoituksena oli lisätä kansainvälistä esitystarjontaa valtakunnallisesti ja rakentaa yhteistyömalleja. Kiertuepilotit olivat osa Tanssiareenan laajempaa kehityshanketta (ks. alla). Kiertueet järjestettiin 2010, 2011 ja 2012 ja yhteistyökumppaneina oli Tanssiareenan lisäksi Zodiak – Uuden tanssin keskus, Sisä-Suomen tanssin aluekeskus / Tanssiteatteri MD, Pohjoisen tanssin aluekeskus / JoJo – Oulun tanssin keskus, sekä Itäinen tanssin aluekeskus.

Tanssiareenan kansainvälisen vaihdon ja tuonnin tukioorganisaation kehityshanke (2011-2013)

Tanssiareena ry:n kehityshanke, jonka päätavoite oli luoda tukioorganisaatio nykytanssin kansainväliselle tuonnille ja kotimaan kiertuetoiminnalle. Tanssiareenalla oli koordinaatio- ja hallintovastuu toiminnasta, jota toteutettiin yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. Hankkeen aikana kerättiin tietoa ja raken-

nettiin kiertuetoimintamallia järjestämällä Aero-waves FALL FOR DANCE -kiertueet 2010-12 sekä suunnitteleamalla omaa kotimaan teoksista koostuvaa kiertuetta vuodelle 2012. Hanketta toteutettiin myös verkosto-, festivaali- ja residenssitoiminnan kautta. Hanketta rahoitti Helsingin kaupunki. Valmiin kiertuemallin käynnistys ei toteutunut sekä tarvittavan erillisrahoituksen että Tanssiareenan perusrahoituksen puutteesta johtuen.

TEKIJÄ – Teattereiden kiertuejärjestelmä (2011-2013)

Esittävän taiteen kiertuehanke, jossa pyrittiin kehittämään kiinteiden teattereiden ja ryhmien vierailuyhteistyötä. ESR-rahoitteista hanketta hallinnoi Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskus T7 ja mukana oli Suomen Teatterit ry, Teatterikeskus, Baltic Circle, Föreningen Luckan sekä ammattikoulut Metropolia ja Novia. Tarkoituksena oli luoda kiertuejärjestelmä, jossa ryhmät voivat kiertää kiinteissä teattereissa. Tavoitteina oli erityisesti VOS-teattereiden ja vapaiden ryhmien yhteistoiminnan kehittäminen vierailu- ja kiertuetoiminnalla, kiertuetoimintaan liittyvän osaamisen kasvattaminen sekä hyvien käytäntöjen luominen. Hankkeessa tuettiin vierailu- ja kiertuetoimintaa (vastaanottajatahot olivat suurimaksi osaksi kaupunginteattereita ja festivaaleja) sekä järjestettiin verkostoitumis- ja koulutustoimintaa. Kiertue-esityksistä luotiin kaksi esityspankkia vuosille 2012 ja 2013. Esityspankkien ohjelmistoista n. 15 % oli tanssia ja 8 % sirkusta. Kiertueille valikoituneista esityksistä vain n. 4% oli tanssia ja n. 7% sirkusta. TEKIJÄ-hankkeessa teetettiin myös esittävän taiteen ostajamarkkinakartoitus ja avattiin sen tulosten pohjalta KOKIJA-portaali syksyllä 2013. Portaali lakkautettiin pian tämän jälkeen, kun sille ei löytynyt ylläpitävää tahoa.

Tanssi liikuttaa! (2016-2017)

Tanssin valtakunnallisen kiertuetoiminnan kehittämishanke, jota valmisteltiin Taiteen edistämiskeskuksen, Tanssin talo ry:n ja Suomen Teatterit ry:n toimesta. Hanketoimijat olivat teattereita, aluekeskuksia ja VOS-ryhmiä ja hanketta hallinnoi JoJo – Oulun tanssin keskus. Tavoitteina oli edistää tanssin kiertuetoimintaa ja vahvistaa tanssin verkostoa Suomessa sekä kasvattaa tanssin yleisöjä yleisötyön ja toiminnallisen markkinoinnin kautta. Erityisesti alueellisen yhteistyön (ns. rihmaston) vahvistamisella oli tärkeä osa. Hankkeessa luotiin tanssiteosten hakuportaali ("teostarjotin"), jonka tarkoituksena oli helpottaa tanssiteosten löytämistä ja edistää tilaajien ja tekijöiden kohtaamista. Osana konseptia järjestet-

tiin myös pitchausta eli teosten esittelytilaisuuksia. Vuodelle 2017 saatiin OKM:n erillisrahoitus mutta vuodelle 2018 haettua jatkorahoitusta ei enää saatu.

KUN - Kohti uusia näyttämöitä (2020-2021)

Tanssin ja Sirkuksen tiedotuskeskusten hanke, jossa pyrittiin parantamaan sirkus- ja tanssiteosten saatavuutta ja edistämään kestävästi vierailutoimintaa kotimaassa. Hanketta rahoitti Jenny ja Antti Wihurin rahasto. Sen puitteissa järjestettiin kehityspäiviä, koulutussisältöjä ja teosesittelytilaisuuksia. Tavoitteena oli edistää vierailutoimintaa tuomalla kiertuetoiminnasta kiinnostuneet taiteilijaryhmät ja vierailujen potentiaaliset vastaanottajat yhteisen keskustelun, tiedon jakamisen ja yhdessä oppimisen äärelle. Hankkeeseen alun perin suunniteltu kiertuetoiminnan mahdollistaminen Baltiassa ja Pohjoismaissa jäi toteutumatta pandemian takia, ja kaikki tilaisuudet järjestettiin lopulta verkossa.

Konserttikeskuksen LIVE-kiertuehanke (2021-2022)

OKM:n rahoittama ja Konserttikeskuksen koordinoima kiertuehanke, jonka tavoitteena oli edistää lapsille suunnatun esitystoiminnan saavutettavuutta. Yhteistyökumppaneina toimivat Teatterikeskus, Sirkuksen tiedotuskeskus ja Tanssin tiedotuskeskus. Hankkeessa luotiin esitystarjotin, johon valikoituneet tanssi- sirkus- ja teatteriesitykset olivat tilattavissa subventoiduin hinnoin. Esityksiä toteutettiin kahden esityksen kiertuepäivinä, joihin voitiin yhdistää työpajoja, jos esiintyjäryhmä niitä tarjosi.

Kestävän tanssin kiertuemallin kehittäminen (2021-2022)

Vapaat tanssiryhmät ry tilasi Pragma Helsinki -tuotantotoimistolta selvityksen ja työpajan edistääkseen tanssin kiertuemallin suunnittelua Suomeen ja muodostaakseen yhteisen vision tähän liittyen. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on luoda ja pilotoida kestävästi kiertuemallia, joka palvelisi Vapaat tanssiryhmät ry:n jäsenistöä sekä laajemmin Suomessa toimivia taiteilijoita. Suunnittelun jatko on tämän selvitystyön kirjoittamishetkellä avoinna.

Uudet klassikot -rahasto (2022-)

Rahaston tarkoituksena on tukea suomalaisen taiteen kentällä asemansa jo vakiinnuttaneiden taiteilijoiden työskentelyn ja kasvun edellytyksiä. Rahaston ovat perustaneet yhdessä valtio ja neljä säätiötä: Suomen Kulttuurirahasto, Svenska kulturfonden, Alfred Kordelinin säätiö sekä Jenny ja Antti Wihurin rahasto. Rahaston tarkoituksena on parantaa

taiteen asemaa sekä ylläpitää sen merkityksellisuyttä yhteiskunnassa. Se kannustaa esittävän taiteen alan VOS-toimijoiden, museoiden tai kansallisten taiteilaitosten sekä Taiken toiminta-avustusta saavien ryhmien väliseen yhteistyöhön ja pyrkii siten kasvattamaan teosten ja tuotantojen elinkaarta, yleisöä, levinneisyyttä ja tunnettavuutta. Rahoitusta saatetaan tulevaisuudessa laajentaa koskemaan myös muita toimijoita ja taiteenaloja.

Kansainvälisen kiertuetoiminnan hankkeet:

Rajaton näyttämö - Scen utan gränser (2011-2013)

Hankkeen tavoitteena on ollut rakentaa yhteistyötä Ruotsin ja Suomen teatteritoimijoiden välille, perustuen Riksteaternin ja suomalaisten teatterien väliselle kiertueyhteistyölle, jossa yksi ruotsalainen teatteriesitys on tehnyt vuosittain laajan kiertueen Suomessa. Hanketta koordinoi Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus.

Keöja Think Tank – Touring Network for the Nordic-Baltic Region (2012–2014)

Ajatushautomo oli osa pohjoismais-balttilaista EU-rahoitteista keöja-yhteistyöhanketta (2012-2015) ja sitä veti Tanssin tiedotuskeskus. Tavoitteena oli koota yhteen asiasta kiinnostuneet vierailutalot ja -tahot, keskustella tanssin kiertueverkoston perustamista alueelle, ja luoda sille operatiivinen malli. Ajatushautomon pohjalta syntyi verkosto NB Dance Loop.

NB Dance Loop touring network (2014- 2018)

Pohjoismais-balttilainen tanssin kiertueverkosto syntyi keöja Think Tankin lopputuloksena vuonna 2014. Verkosto koostui 12 talo- ja festivaalikumppanista, joista suomalaisia olivat Zodiak – Uuden tanssin keskus, Itak – Itäisen tanssin aluekeskus sekä Pohjanmaan tanssin aluekeskus. Koordinaattorina toimi Estonian Dance Agency. Verkosto järjesti pohjoismaisen rahoituksen avulla muutamia pilottikiertueita vuosina 2015-2018 ja siihen sisältyvää yleisötyötä. Toiminta päättyi pohjoismaisen rahoituksen loputtua.

